Universiteit
Leiden
The Netherlands

Generatieve visuele AI in de regio: journalistieke afwegingen tussen verbeelding en verantwoordelijkheid

Iseger, Jack

Citation
Iseger, J. (2025). *Generatieve visuele AI in de regio: journalistieke afwegingen tussen verbeelding en verantwoordelijkheid*.

Version:	Not Applicable (or Unknown)
License:	License to inclusion and publication of a Bachelor or Master Thesis, 2023
Downloaded from:	https://hdl.handle.net/1887/4273570

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Generatieve visuele AI in de regio: journalistieke afwegingen tussen verbeelding en verantwoordelijkheid

Jack Iseger

4475666

Journalistiek en Nieuwe Media

12-06-2025

Begeleider: Dr. A. Vandendaele

Tweede lezer: Prof. dr. J.C. de Jong

Woorden: 23690

Samenvatting

Dit onderzoek analyseert hoe regionale nieuwsredacties in Nederland generatieve visuele AI (GVAI) ervaren en hanteren, met bijzondere aandacht voor transparantie. Op basis van semigestructureerde interviews met journalisten en vormgevers van publieke regionale omroepen is onderzocht welke normen, praktijken en spanningen ontstaan bij het gebruik van AI-beelden in journalistieke context. De resultaten laten zien dat GVAI door veel redacties wordt gewaardeerd vanwege de snelheid en creatieve autonomie, maar ook ethische zorgen oproept over representatie, geloofwaardigheid en juridische kaders. Transparantie wordt breed als belangrijk erkend, maar kent uiteenlopende invullingen: van expliciete labeling tot herkenbare visuele stijlen. Richtlijnen blijken vaak afwezig of in ontwikkeling, terwijl kennis over GVAI ongelijk verdeeld is binnen redacties, wat de uitwisseling en ethische reflectie belemmert. De bevindingen benadrukken de noodzaak van AI-geletterdheid, gedeeld beleid en relationele transparantie als voorwaarden voor verantwoord GVAI-gebruik in de regionale journalistiek. Dit onderzoek biedt een praktijkgericht perspectief op de ethische en organisatorische implicaties van visuele AI-technologie in een veranderend medialandschap.

Dankwoord

Graag wil ik mijn scriptiebegeleider, dr. Astrid Vandendaele, bedanken voor haar betrokken begeleiding gedurende het hele proces. Haar enthousiasme, kritische blik en praktische hulp bij onder andere Atlas.ti en het coderen hebben mij enorm geholpen. Als ik vragen had of ergens tegenaan liep, kon ik altijd bij haar terecht, of dit nou via mail, Whatsapp of Teams was. Haar snelle reacties en inhoudelijke betrokkenheid maakten dat ik met focus en vertrouwen aan mijn scriptie kon blijven werken. Daar ben ik haar zeer dankbaar voor. Daarnaast wil ik mijn respondenten bedanken voor hun openheid, tijd en waardevolle inzichten. Elk interview bracht nieuwe perspectieven die het onderzoek inhoudelijk hebben verrijkt.

Inhoudsopgave

1. Inleiding 6

1.1 Probleemstelling 7

1.2 Maatschappelijke relevantie 8

1.3 Wetenschappelijke relevantie 9

2. Theoretisch kader 10

2.1 Visuele Journalistiek 10

2.2 Generatieve Visuele AI 11

2.2.1 Praktijkvoorbeelden van GVAI-tools 13

2.3 De kracht en kwetsbaarheid van visuele journalistiek 15

2.4 Ethische Dilemma's bij GVAI 17

2.5 Transparantie over GVAI 20

2.6 Kennissilo's en interne communicatie over AI in redacties 22

2.7 Huidig beleid omtrent GVAI 24

3. Methode 26

3.1 Deskresearch: het vormen van een theoretisch kader 26

3.2 Semigestructureerde Interviews 27

3.3 Steekproefselectie 27

3.4 Data-analyse 28

3.5 Validiteit en betrouwbaarheid 29

3.6 Mogelijke beperkingen 30

3.7 Ethische overwegingen 30

4. Resultaten 31

4.1 Mogelijkheden van GVAI in beeldvorming 32

4.1.1 Foto- en videobewerking 32

4.1.2 Illustratieve beeldproductie met GVAI 33

4.1.3 Ondersteunende beeldproductie bij artikelen 35

4.1.4 Van data naar grafiek met GVAI 37

4.1.5 GVAI als katalysator van creativiteit 38

4.1.6 Ontwikkeling van een eigen huisstijl....39
4.2 Risico's en grenzen van GVAI in regionale journalistiek....40
4.2.1 Bias en discriminatie in GVAI....41
4.2.2 Geen fotorealisme....42
4.2.3 Auteursrecht....43
4.3 Transparantie bij GVAI in de journalistiek....45
4.3.1 Het belang van transparantie: waarom is het essentieel?....45
4.3.2 Hoe moet transparantie worden gegeven?....46
4.3.3 Wanneer moet transparantie worden gewaarborgd?....47
4.4 Huidige richtlijnen en beleid voor GVAI bij regionale omroepen....50
4.4.1 Human in the loop: menselijke controle als voorwaarde....50
4.4.2 Transparantie....51
4.4.3. Juridische conformiteit....52
4.4.4 Een herkenbare visuele stijl voor AI-gegenereerde beelden....53
4.5 Kennissilo's en redactionele kennisdeling over AI....54
4.5.1 Gesloten kennisstructuren en cultuur van zwijgen....55
4.5.2 Het model van RTV Oost: van silo naar samenwerking....56
4.6 Meer ruimte voor experimenteren bij regionale redacties....58
5. Discussie....59
5.1 GVAI tussen innovatie en integriteit....59
5.1.1 GVAI als creatieve tool voor verhalende journalistiek....60
5.1.2 Spanningen met journalistieke normen....60
5.1.3 GVAI als dubbelzinnig gereedschap....61
5.2 Transparantie als relationele praktijk....62
5.2.1 Wanneer is transparantie nodig?....62
5.2.2 Transparantie als relationele verantwoordelijkheid....63
5.2.3 Technologische maturiteit als verklarende factor....64
5.2.4 Toekomstige vertrouwdheid en rol van mediageletterdheid....64
5.3 Kennissilo's als risico voor verantwoord GVAI-gebruik....65

5.3.1 Case RTV Oost: AI-geletterdheid als gedeelde verantwoordelijkheid 65
5.4 Richtlijnvorming als randvoorwaarde voor verantwoord GVAI-gebruik 67
5.5 Reflectie 69
6. Conclusie 70
6.1 Samenvatting van de bevindingen per deelvraag 70
6.2 Overkoepelende inzichten 71
6.3 Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie 71
6.4 Beperkingen van het onderzoek 72
6.5 Aanbevelingen 72
6.6 Antwoord op hoofdvraag 73
7. Bibliografie 75
8. Bijlage 77

1. Inleiding

Generatieve visuele AI (GVAI) heeft de manier waarop visuele content in de journalistiek wordt geproduceerd en gepresenteerd ingrijpend veranderd. Waar beelden traditioneel dienden als representatie van de werkelijkheid, maken AI-modellen het inmiddels mogelijk om fotorealistische afbeeldingen en video's te genereren die geheel synthetisch zijn (Thomson et al., 2024). Deze technologie biedt journalistieke redacties nieuwe mogelijkheden, zoals het versnellen van publicatieprocessen en het visualiseren van nieuws waarvoor geen direct beeldmateriaal beschikbaar is (Thomson, et al., 2025).

Tegelijkertijd roept de inzet van GVAI vragen op over journalistieke normen, ethiek en publieksvertrouwen. Een illustratief voorbeeld betreft de AI-video van een giraffe op het strand van Ouddorp, gepubliceerd door het regionale medium Eilanden-Nieuws (zie Figuur 1).

Figuur 1

Deepfake van een loslopende giraf op strand van Ouddorp door Eilanden-Nieuws

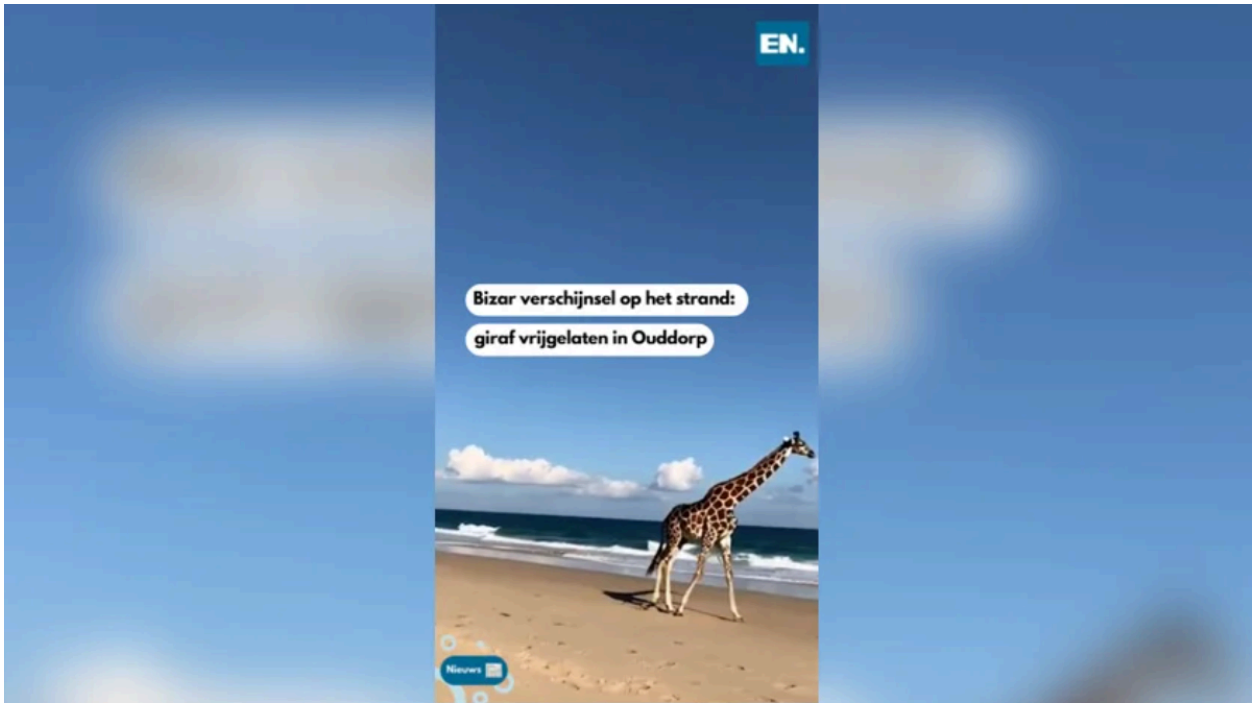

Hoewel het filmpje van de AI-gegenereerde giraffe werd gepost ter bewustwording van de misleidende potentie van *deepfakes* riep de video verwarring op over de echtheid ervan. Binnen enkele dagen werd het filmpje meer dan 400.000 keer bekeken. Deze casus laat zien hoe GVAI redactionele creativiteit stimuleert, maar ook de noodzaak vergroot voor heldere transparantie en ethische reflectie binnen redacties.

Dit onderzoek richt zich op regionale nieuwsredacties in Nederland. De term *regionale journalisten* verwijst in dit kader naar journalisten die werkzaam zijn bij regionale of lokale nieuwsorganisaties en die betrokken zijn bij beslissingen over de inzet van visueel materiaal. Het gaat hierbij niet alleen om beeldredacteuren of vormgevers, maar ook om redacteuren en verslaggevers die GVAI in hun werk tegenkomen of toepassen. De keuze voor deze focus is ingegeven door de belangrijke rol van regionale media in Nederland, hun relatief grote mate van autonomie, en het ontbreken van duidelijke richtlijnen rond GVAI-gebruik. In tegenstelling tot nationale nieuwsorganisaties, waar beleid vaak centraal wordt ontwikkeld, blijkt uit eerdere onderzoeken dat regionale redacties sneller experimenteren met nieuwe technologieën zoals GVAI, maar daarbij vaak zonder duidelijke richtlijnen opereren (De Jong et al., 2025). Dit biedt een interessante context om te onderzoeken hoe redacties omgaan met innovatie, ethische afwegingen en transparantie. Dit onderzoek draagt daarom bij aan de huidige literatuur door de ervaringen en handelingspraktijken van regionale redacteuren met GVAI systematisch in kaart te brengen, met bijzondere aandacht voor de rol van transparantie in journalistieke besluitvorming.

1.1 Probleemstelling

De inzet van GVAI biedt journalistieke voordelen, zoals snelheid en schaalbaarheid, maar brengt ook ethische en praktische risico's met zich mee. GVAI kan leiden tot visuele misleiding, ondermijning van vertrouwen in de journalistiek, en het vervagen van de grens tussen feit en fictie (Thomson, 2025; Chesney & Citron, 2019). Hoewel sommige mediaorganisaties richtlijnen hanteren - zoals WIRED, dat GVAI volledig verbiedt, of Le Monde en Financial Times, die experimentele kaders toepassen - blijft beleid vaak vaag of onvoldoende toepasbaar op de dagelijkse praktijk (Thomson et al., 2024).

In Nederland worden er binnen mediabedrijven zoals Mediahuis wel algemene AI-richtlijnen geformuleerd, maar deze zijn zelden toegespitst op de specifieke inzet van GVAI (Mediahuis, 2024). Bovendien ontbreekt het op de meeste redacties aan standaardprocedures voor het controleren, labelen of verantwoorden van AI-gegenereerde visuele content (Thomson et al., 2025).

In de wetenschappelijke literatuur ontbreekt vooralsnog systematisch onderzoek naar hoe GVAI binnen regionale redacties in Nederland wordt ervaren, beoordeeld en toegepast. Internationale studies zoals *AI in Beeld* (De Jong et al., 2025) bieden een breed overzicht van AI-gebruik binnen de journalistiek, maar richten zich niet specifiek op de ervaringen van regionale redacteuren met GVAI. Ook eerder onderzoek van Vaccari en Chadwick (2020) en Etienne (2021)

richt zich voornamelijk op publieksperceptie en juridische implicaties. Daarmee blijft de journalistieke praktijkkant onderbelicht.

Dit onderzoek richt zich specifiek op regionale redacties in Nederland en laat expliciet nationale en internationale redacties, juridische aspecten en publieksonderzoek buiten beschouwing. De centrale onderzoeksvraag luidt:

> *"Hoe ervaren en gebruiken regionale journalisten in Nederland generatieve visuele AI in hun werk, en welke rol speelt transparantie in hun besluitvorming?"*

Deze hoofdvraag wordt beantwoord aan de hand van vier deelvragen:

1. *"Welke richtlijnen hanteren regionale Nederlandse nieuwsredacties voor generatieve visuele AI en hoe worden deze in de praktijk toegepast?"*
2. *"Welke afwegingen maken regionale journalisten tussen de voordelen en risico's van generatieve visuele AI?"*
3. *"In hoeverre achten regionale journalisten transparantie over AI-gebruik noodzakelijk en hoe passen zij dit toe in hun werk?"*
4. *"Hoe communiceren redacties intern over het gebruik van generatieve visuele AI en hoe wordt kennis hierover gedeeld?"*

1.2 Maatschappelijke relevantie

GVAI beïnvloedt zowel de productie van beeldmateriaal als het vertrouwen van het publiek in nieuwsmedia. GVAI-beelden kunnen bijdragen aan legitieme verslaggeving, maar ook worden ingezet voor desinformatie, satire of onbedoelde misleiding (Chesney & Citron, 2019). De eerder genoemde casus rond de giraffe op het strand van Ouddorp maakt zichtbaar hoe verwarring over beeldauthenticiteit kan ontstaan, ook als redacties transparante bedoelingen hebben. In regionale contexten, waar het publiek vaak nauwer verbonden is met lokale media, komt het belang van transparantie en ethische reflectie nog sterker naar voren.

Het ontbreken van concrete richtlijnen over GVAI binnen redacties leidt tot uiteenlopende werkwijzen, met risico's voor journalistieke integriteit. Door in kaart te brengen hoe journalisten omgaan met het ontbreken van richtlijnen, de ethische afwegingen die zij maken, hun transparantie praktijken en interne communicatie, biedt dit onderzoek aanknopingspunten voor beleidsontwikkeling, mediageletterdheid en de bestrijding van visuele desinformatie.

1.3 Wetenschappelijke relevantie

Bestaand onderzoek naar GVAI in de journalistiek richt zich hoofdzakelijk op het publieksperspectief en juridische of technologische kaders. Zo analyseren Vaccari en Chadwick (2020) en Etienne (2021) vooral hoe GVAI-beelden de perceptie van nieuws beïnvloeden, terwijl Thomson et al. (2024, 2025) de toepassing van GVAI op internationaal niveau bestuderen. De Nederlandse context is daarbij onderbelicht gebleven, met name wat betreft de praktijkervaringen van regionale redacties.

Het rapport *AI in Beeld* van De Jong et al. (2025) vormt een belangrijke eerste stap in het Nederlands taalgebied door de mogelijkheden, risico's en richtlijnen van AI-gebruik in de beeldende journalistiek in kaart te brengen. Toch richt dit rapport zich voornamelijk op beeldprofessionals zoals fotografen, beeldredacteuren en grafisch ontwerpers, en behandelt het de visuele praktijk van AI in brede zin – zonder daarbij diepgaand in te gaan op de afwegingen en besluitvorming van redacteuren die AI gebruiken buiten expliciete visuele functies om. Bovendien zijn regionale nieuwsorganisaties in dit rapport relatief beperkt vertegenwoordigd: van de veertig respondenten werkt slechts een kleine minderheid bij regionale media.

Dit onderzoek vult deze lacune door zich specifiek te richten op regionale journalisten in Nederland die in hun dagelijkse werk – ongeacht hun formele functie – betrokken zijn bij de inzet en beoordeling van AI-gegenereerde beelden. Daarmee wordt een aanvullend perspectief geboden op het werk van De Jong en Vandendaele (2025), door te laten zien hoe GVAI wordt ervaren door redacteuren die niet per se als beeldspecialist zijn opgeleid, maar wél beeldkeuzes maken en AI-technologie in hun journalistieke workflow integreren.

Daarnaast draagt deze studie bij aan de bredere discussie over journalistieke transparantie, ethiek en verantwoording bij het gebruik van GVAI. Door in te zoomen op de regionale praktijk van GVAI-gebruik in Nederland biedt het onderzoek een verdieping van het theoretisch debat dat De Jong et al. (2025) schetsen over de verhouding tussen technologische innovatie en journalistieke kernwaarden zoals onafhankelijkheid, betrouwbaarheid en transparantie.

Tot slot toetst deze studie of bestaande theoretische inzichten over beeldjournalistiek – zoals geformuleerd door Carlson (2019) en Zelizer (2010) – nog houdbaar zijn in een tijdperk waarin beelden niet langer sporen van de werkelijkheid hoeven te zijn, maar volledig synthetisch gegenereerd kunnen worden. Daarmee verdiept dit onderzoek de kennis over hoe regionale redacteuren omgaan met richtlijnen, afwegingen, transparantie en interne kennisdeling rond GVAI - en hoe deze praktijkvragen zich verhouden tot bredere journalistieke normen en theorieën. Zo

levert dit onderzoek niet alleen een praktijkgericht beeld op van GVAI in regionale redacties, maar scherpt het ook het academisch debat aan over journalistieke verantwoording in het AI-tijdperk.

2. Theoretisch kader

Dit theoretisch kader bestaat uit zeven complementaire onderdelen die samen een analytisch raamwerk vormen om de centrale onderzoeksvraag te beantwoorden. De onderdelen zijn gebaseerd op bestaande literatuur over visuele journalistiek, technologische innovatie en journalistieke ethiek. Elk onderdeel vormt een theoretische lens waarmee de percepties en praktijken van regionale journalisten omtrent GVAI kunnen worden geanalyseerd.

Eerst wordt de rol van visuele journalistiek als narratief en informatief medium verkend (2.1). Daarna volgt een bespreking van GVAI, met aandacht voor technologische werking, concrete toepassingen in redacties en gebruikte GVAI-tools zoals Midjourney of DALL·E (2.2). Vervolgens wordt de kracht en kwetsbaarheid van visuele content belicht, met focus op geloofwaardigheid en manipulatie (2.3). Het vierde onderdeel richt zich op ethische dilemma's zoals waarheid, bias en auteursrecht (2.4). Daarna wordt ingegaan op transparantie als voorwaarde voor vertrouwen en geloofwaardigheid (2.5). Het zesde onderdeel behandelt kennissilo's: hoe kennis over GVAI binnen redacties circuleert of juist gefragmenteerd is (2.6). Tot slot wordt het huidige beleid rond GVAI besproken, met aandacht voor bestaande richtlijnen en de mate van institutionele verankering (2.7).

2.1 Visuele Journalistiek

Visuele journalistiek vormt de kern van dit onderzoek, omdat het inzicht biedt in hoe nieuwsorganisaties beeldmateriaal inzetten bij het vertellen en overbrengen van verhalen. In dit onderzoek wordt de definitie van visuele journalistiek gehanteerd zoals geformuleerd door Thomson et al. (2024): "the narrative elements of storytelling that can be seen or watched, such as photographs, visualizations, and graphics." Deze benadering onderstreept de rol van visuele elementen als integraal onderdeel van journalistieke betekenisgeving.

Hoewel visuele communicatie al decennialang een belangrijk onderdeel is van de nieuwsproductie, is tekstuele inhoud in veel academisch onderzoek traditioneel als dominant beschouwd (Thomson, 2024). Barbie Zelizer (2010) benadrukt echter dat nieuwsbeelden niet slechts illustraties bij tekst zijn, maar autonome narratieve en emotionele dragers die bijdragen aan

collectieve herinnering en publieke opinievorming. Michael Carlson (2019) wijst op de spanningen die hierdoor ontstaan: visuele journalistiek balanceert tussen het streven naar objectieve representatie (vaak geassocieerd met fotorealistische betrouwbaarheid) en de onvermijdelijke subjectiviteit van beeldkeuze en interpretatie. Beelden kunnen tegelijk informatief én sturend zijn: ze documenteren én framen gebeurtenissen, ondersteunen tekst én roepen eigen betekenissen op.

De opkomst van GVAI versterkt deze spanningen. Waar traditionele fotografie als waarheidsgetrouw wordt gepercipieerd, roept synthetisch gegenereerd beeld nieuwe vragen op over geloofwaardigheid, representatie en transparantie. Door de definitie van Thomson et al. (2024) als uitgangspunt te nemen, beschouwt dit onderzoek visuele journalistiek als een praktijk waarin beelden zoals foto's, grafieken en visualisaties een centrale rol spelen bij zowel de overdracht als de interpretatie van nieuws. De opkomst van GVAI vereist nieuwe reflectie op de productie, distributie en ethiek van visuele content - juist in een tijd waarin beelden niet langer vanzelfsprekend als 'bewijs' functioneren.

2.2 Generatieve Visuele AI

De opkomst van GVAI zorgt voor een verschuiving binnen de visuele journalistiek. Waar beeldmateriaal in de journalistiek traditioneel werd gemaakt met een camera of ontworpen door een mens, kunnen redacties met GVAI nu volledig nieuwe beelden laten genereren door een algoritme. Daarmee komt de vanzelfsprekendheid van visuele betrouwbaarheid onder druk te staan. GVAI is daarmee niet zomaar een hulpmiddel, maar een technologie die de klassieke visuele journalistiek uit balans brengt. Het stelt journalisten in staat om snel en creatief beeld te maken, maar roept ook vragen op over waarheid, transparantie en verantwoording.

De keuze voor de term GVAI in dit onderzoek is gebaseerd op de breedte van het concept. In tegenstelling tot algemenere begrippen zoals 'AI-gegenereerde visuele content' of specifieke termen zoals 'text-to-image AI', omvat GVAI ook beeldbewerking en manipulatie. Dit is relevant omdat journalistiek gebruik van AI zich niet beperkt tot het genereren van afbeeldingen uit tekst, maar ook kan bestaan uit het aanpassen en optimaliseren van bestaande content, bijvoorbeeld door objecten te verwijderen of belichting te verbeteren. Bovendien biedt de term duidelijkheid over het proces waarbij beelden worden gegenereerd of bewerkt door algoritmen, en niet door menselijke fotografen of ontwerpers. Door GVAI als leidende term te hanteren, ligt de focus in dit onderzoek op AI-modellen die autonoom visuele content produceren of aanpassen - en niet op bredere vormen van AI in mediaproductie.

Dit deelhoofdstuk over GVAI biedt een analytisch kader om te begrijpen hoe de technologie

werkt, welke mogelijkheden het biedt en hoe journalisten deze technologie ervaren en gebruiken. Het maakt het mogelijk om te analyseren of journalisten zich bewust zijn van de technische aspecten van GVAI, en hoe zij deze technologie inzetten om hun visuele verhalen te verrijken. Dit draagt direct bij aan het begrijpen van de keuzes die journalisten maken bij het gebruik van GVAI in hun werk.

GVAI verwijst naar AI-technologieën die beelden en video's kunnen genereren of bewerken, en wordt in de journalistiek steeds vaker ingezet. Nieuwsorganisaties gebruiken GVAI voor verschillende toepassingen, zoals het automatisch genereren van illustraties bij artikelen, het reconstrueren van historische gebeurtenissen en het aanvullen van ontbrekend beeldmateriaal. AI kan bijvoorbeeld worden gebruikt om breaking news sneller te illustreren wanneer er geen direct beschikbaar fotomateriaal is of om journalistieke visuals te verbeteren, bijvoorbeeld door ruis te verwijderen of belichting aan te passen. Tegelijkertijd roept dit technologie ethische en praktische vraagstukken op. De grens tussen echt en kunstmatig beeld vervaagt, en wanneer AI-gegenereerde content niet expliciet wordt gemarkeerd kan dit leiden tot misleiding of een verminderd vertrouwen in journalistieke visuele content (Thomson et al., 2025).

De technologie achter GVAI maakt gebruik van geavanceerde generatieve modellen, zoals Generative Adversarial Networks (GANs) en diffusiemodellen, die patronen en structuren uit bestaande visuele datasets leren en op basis daarvan nieuwe beelden creëren (Nichol et al., 2022). Een belangrijke toepassing binnen GVAI is text-to-image AI, waarbij AI op basis van tekstuele input afbeeldingen genereert (Saharia et al., 2022). Daarnaast omvat GVAI image-to-image AI, waarmee bestaande afbeeldingen kunnen worden aangepast of verbeterd, en video-synthese, waarbij stilstaande beelden worden omgezet in bewegend beeld. Een omstreden variant hiervan is de deepfake-technologie, waarbij AI realistische video's kan creëren waarin personen uitspraken doen of handelingen verrichten die nooit hebben plaatsgevonden. Westerlund (2019) waarschuwt dat deze techniek het vertrouwen in journalistiek en media kan ondermijnen, omdat de grens tussen feit en fictie steeds moeilijker te onderscheiden wordt.

Hoewel de werking en toepassingen van GVAI technisch goed te beschrijven zijn, blijkt uit praktijkonderzoek dat veel redacties niet over voldoende kennis beschikken om deze technologie kritisch en bewust toe te passen (De Jong et al., 2025). Niet iedere journalist begrijpt hoe generatieve modellen werken, wat de implicaties zijn van gebruikte trainingsdata of welke ethische risico's er kleven aan verschillende AI-tools. Deze kennisongelijkheid binnen redacties heeft directe gevolgen voor de manier waarop GVAI wordt ingezet en verantwoord. In paragraaf 2.5 wordt dit thema verder uitgewerkt aan de hand van het concept 'kennissilo's'.

2.2.1 Praktijkvoorbeelden van GVAI-tools

Na de bespreking van de technische werking en de reikwijdte van GVAI, is het van belang stil te staan bij concrete voorbeelden van welke specifieke tools in de journalistieke praktijk worden ingezet. Vooral text-to-image AI wordt regelmatig ingezet in de journalistieke praktijk en is onderwerp van discussie over de juiste toepassing en mogelijke risico's (De Jong et al., 2025; Thomson et al., 2024). Tekst-to-image AI-tools worden gebruikt om illustraties te maken bij artikelen, visualisaties van niet-fotografeerbare onderwerpen te genereren, of om snel brainstormmateriaal te creëren.

Hoewel alle tools binnen deze categorie gebruikmaken van dezelfde techniek – beeldgeneratie op basis van tekstprompts – verschillen ze sterk in de manier waarop ze getraind zijn. Sommige modellen, zoals Adobe Firefly, maken gebruik van gelicenseerde en rechtenvrije beeldbanken, terwijl andere, zoals Midjourney, trainen op grootschalige datasets die automatisch van het internet zijn verzameld zonder expliciete toestemming van makers (zie Tabellen 1 en 2). OpenAI's DALL·E bevindt zich ergens in het midden: het bedrijf claimt deels met gelicenseerd materiaal te werken, maar geeft geen inzicht in de exacte bronnen. Deze verschillen in trainingsdata hebben directe gevolgen voor transparantie, auteursrecht, en de kans op bias in het gegenereerde beeldmateriaal (De Jong et al., 2025).

Tabel 1

Overzicht van veelgebruikte GVAI-tools in de journalistiek

Tool	Technologie	Trainingsdata
DALL·E	Text-to-image AI (via ChatGPT/Bing)	Combinatie van gelicenseerde en publieke data; exacte bronnen onbekend
Midjourney	Closed-source AI via Discord	Getraind op LAION-5B, zonder expliciete toestemming van makers
Adobe Firefly	AI in Adobe-platform (Sensei)	Gelicenseerde data (Adobe Stock, Wikimedia, Flickr)

Tabel 2

Aanvulling op Tabel 1: transparantie, ethische kwesties en kosten van GVAI-tools

Tool	Transparantie	Ethische kwesties	Kosten
DALL·E	Beperkt – geen volledige inzage, wel opt-out voor makers	Reproduceert bias (o.a. gender); geen vergoeding voor makers	Gratis via ChatGPT / Microsoft Copilot
Midjourney	Laag – geen informatie over databronnen of mitigatie	Sterke bias (stereotypen); geen compensatie voor makers	Vanaf $10 per maand
Adobe Firefly	Relatief hoog – Adobe communiceert over bronnen en aanpak bias	Juridisch gedekt, maar discussie over eerlijke vergoeding voor stockbeeld-makers	Vanaf €11,17 per maand

Tabellen 1 en 2 maken duidelijk dat GVAI-tools sterk verschillen in transparantie, datagebruik en ethische onderbouwing. Deze variatie is relevant voor redacties die zulke tools overwegen of al toepassen. Omdat veel journalisten slechts beperkt inzicht hebben in de werking van deze modellen, blijven deze verschillen vaak onzichtbaar in de dagelijkse praktijk. Dit onderstreept het belang van gedeelde kennis en transparante besluitvorming bij de inzet van GVAI-onderwerpen die verder worden besproken in paragraaf 2.5 en hoofdstuk 4.

2.3 De kracht en kwetsbaarheid van visuele journalistiek

Voor dit onderzoek is het van belang om de kracht en kwetsbaarheid van visuele journalistiek te begrijpen. Dit biedt inzicht in hoe beelden kunnen worden gebruikt om nieuws te versterken maar ook hoe ze kunnen bijdragen aan misleiding en wantrouwen. Dit helpt om te begrijpen hoe journalisten de voordelen en risico's van Generatieve Visuele AI (GVAI) ervaren en hanteren. Door de theoretische inzichten over beeldgebruik te combineren met de ethische vraagstukken rond GVAI

kan dit onderzoek blootleggen hoe journalisten navigeren tussen de kracht en kwetsbaarheid van visuele content.

Beeld heeft altijd een cruciale rol gespeeld binnen de journalistiek. Volgens theorieën over visuele communicatie, zoals die van Graber (1990), wordt visuele informatie sneller verwerkt en beter onthouden dan tekstuele informatie. Dit wordt ondersteund door onderzoek van Alpuim en Ehrenberg (2023), die aantonen dat mensen beelden in slechts 13 milliseconden kunnen identificeren. Beelden gelden als een krachtig journalistiek instrument omdat ze herinneringen versterken en de waargenomen geloofwaardigheid van nieuws verhogen. Dit wordt ondersteund door het Picture Superiority Effect: beelden activeren zowel het visuele als het verbale geheugenkanaal, waardoor informatie beter wordt opgeslagen en herinnerd (Alpuim & Ehrenberg, 2023). Bovendien kunnen beelden fysiologische reacties uitlokken, zoals verhoogde hartslag en bloeddruk, en hebben ze een directere en snellere impact op emoties dan tekst.

Hoewel beelden een krachtig middel zijn binnen de journalistiek, kunnen ze ook worden ingezet voor misleiding en manipulatie. Beelden spelen niet alleen een rol bij de versterking van journalistieke boodschappen, maar kunnen ook misleidend werken en worden ingezet voor het verspreiden van desinformatie. Newman en Schwarz (2024) stellen dat zelfs echte, onaangepaste foto’s misleidend kunnen zijn wanneer ze in een verkeerde context worden geplaatst. Ze onderscheiden vier verschillende vormen van misleidende beelden, waaronder slanted images (echte foto's die een vertekend beeld geven van een situatie), repurposed images (foto’s uit een andere context die als bewijs voor een nieuw verhaal worden gebruikt) en false images (bewerkte of door AI gegenereerde beelden). Zelfs decorative images, die puur ter illustratie worden gebruikt en geen direct bewijs leveren, kunnen bijdragen aan de perceptie dat een bepaalde claim waar is. Dit komt door het zogenaamde truthiness effect: wanneer een afbeelding semantisch gerelateerd is aan een tekst, wordt de tekst sneller door lezers verwerkt, waardoor zij informatie sneller voor waar aannemen. Zelfs als deze afbeelding geen enkel bewijs levert voor de feitelijke claim (Newman & Schwarz, 2024).

De opkomst van GVAI vergroot het risico op misleiding van het publiek door de verspreiding van deepfakes en beeldmanipulaties. AI-gegenereerde afbeeldingen en video's kunnen uiterst overtuigend zijn, waardoor mediaconsumenten moeite hebben om onderscheid te maken tussen wat echt en nep is. Uit onderzoek van Newman en Schwarz (2024) komt naar voren dat mensen beelden vaak als geloofwaardig beschouwen, zelfs wanneer er twijfels bestaan over de authenticiteit ervan. Deepfakes kunnen worden ingezet om individuen uitspraken of handelingen te laten verrichten die nooit hebben plaatsgevonden, met verstrekkende gevolgen voor journalistiek en

publieke opinievorming (Chesney & Citron, 2019). Dit bedreigt de geloofwaardigheid van visueel bewijsmateriaal, dat traditioneel een cruciale rol speelde in journalistieke verslaggeving. Zelfs subtiele AI-bewerkingen, zoals het aanpassen van belichting of gezichtsuitdrukkingen, kunnen de interpretatie van een beeld significant beïnvloeden, waardoor manipulatie niet altijd direct zichtbaar is (Newman & Schwarz, 2024). Vaccari en Chadwick (2020) laten zien dat AI-gegenereerde beelden niet alleen misinformatie kunnen verspreiden, maar ook het vertrouwen in journalistieke beelden aantasten. Dit probleem wordt verergerd door de snelheid waarmee AI-content zich via sociale media verspreidt en de manier waarop deze content inspeelt op emotionele reacties van gebruikers (Paik et al., 2023). Door de technische perfectie en emotionele impact van AI-beelden dreigt een fundamenteel probleem voor de journalistiek: als visueel bewijs niet langer betrouwbaar wordt geacht, verliezen journalisten een van hun sterkste bewijsmiddelen.

Naast de directe impact van AI-manipulatie heeft GVAI ook een ingrijpend indirect effect op het vertrouwen in journalistiek. Deepfakes en AI-gegenereerde beelden creëren niet alleen misleiding, maar zorgen ook voor structurele onzekerheid over wat als waarheid kan worden gezien (Vaccari & Chadwick, 2020). Hierdoor ontstaat een vicieuze cirkel waarin mediaconsumenten steeds sceptischer worden over nieuws, ongeacht de werkelijke herkomst van het beeld. Westerlund (2019) beschrijft dit als een infopocalypse: een situatie waarin het wijdverspreide gebruik van AI-gegenereerde content ertoe leidt dat mensen zich terugtrekken in zogeheten echochambers en alleen nog informatie vertrouwen die hun bestaande overtuigingen bevestigt. Journalistiek wordt hierdoor steeds moeilijker te onderscheiden van propaganda, en het concept van objectieve waarheid raakt ondermijnd. In plaats van dat AI-beelden enkel misleiden, dragen ze bij aan een bredere desillusie waarin mensen niets meer vertrouwen.

Een ander schadelijk indirect effect is het *liar's dividend*, zoals beschreven door Chesney en Citron (2019). Dit fenomeen houdt in dat publieke figuren de algehele twijfel over deepfakes kunnen uitbuiten om authentieke beelden van zichzelf in twijfel te trekken. Politici of andere invloedrijke personen kunnen beweringen over hun wangedrag eenvoudigweg afdoen als 'nep', wat journalistieke controle en verantwoording ondermijnt. Een voorbeeld van het liar's dividend deed zich voor in 2017, toen Donald Trump de authenticiteit van de 'Access Hollywood'-opname uit 2005 in twijfel trok. In deze opname, die vlak voor de presidentsverkiezingen van 2016 openbaar werd gemaakt, was te horen hoe Trump opschepte over het ongewenst aanraken van vrouwen. Hoewel hij aanvankelijk de opmerkingen erkende en zijn excuses aanbood, meldde The New York Times in november 2017 dat Trump in privégesprekken met een senator en een adviseur de echtheid van de opname betwistte, suggererend dat deze mogelijk vervalst was (Haberman & Martin, 2017). Dit

voorbeeld illustreert hoe publieke figuren twijfel kunnen zaaien over authentieke beelden door ze als nep af te schilderen, wat de journalistieke controle en verantwoording ondermijnt. Hameleers en Marquart (2023) tonen bovendien aan dat zelfs authentieke beelden hun geloofwaardigheid kunnen verliezen wanneer ze valselijk als deepfake worden bestempeld. In hun experiment ondermijnden zowel misinformatie-labels als deepfake-labels de geloofwaardigheid van een authentieke video, en dit effect hield dagen later nog aan. Dit betekent dat zelfs wanneer journalistieke content volledig accuraat is, de perceptie ervan fundamenteel kan worden verstoord door de suggestie van manipulatie.

Visuele journalistiek is een krachtig instrument dat de impact en geloofwaardigheid van nieuws versterkt. Beelden roepen emoties op, maken complexe informatie toegankelijk en vergroten de herinneringswaarde van nieuwsverhalen. Tegelijkertijd brengt deze kracht ook kwetsbaarheden met zich mee, vooral in een tijdperk waarin GVAI steeds geavanceerder wordt. AI-gegenereerde beelden kunnen zowel als hulpmiddel dienen voor journalistieke innovatie als een bron van misleiding en manipulatie. De opkomst van deepfakes en AI-bewerkte beelden ondermijnt de traditionele rol van fotografie als objectief bewijsmiddel, terwijl fenomenen zoals het liar's dividend en de infopocalypse bijdragen aan een groeiend wantrouwen in visuele content. Deze ontwikkelingen dwingen nieuwsorganisaties en journalisten om na te denken over de ethische implicaties van GVAI en roept vragen op zoals:" Hoe kan journalistieke integriteit worden gewaarborgd in een tijd waarin de grens tussen feit en fictie steeds vager wordt?"

2.4 Ethische Dilemma's bij GVAI

Het bespreken van ethische dilemma's bij GVAI is van belang voor dit onderzoek. Deze dilemma's bieden inzicht in de spanningen en afwegingen waarmee redacteuren en visuele journalisten worden geconfronteerd bij het gebruik van GVAI. Door de ethische aspecten van GVAI te analyseren, kunnen de percepties van journalisten over waarheid, betrouwbaarheid en verantwoordelijkheid worden blootgelegd. Dit is van belang voor het begrijpen van hun keuzes en praktijken bij het toepassen van GVAI in de journalistiek. Tabel 3 biedt een overzicht van drie kernvragen die centraal staan in het ethische debat rond GVAI in de journalistiek.

Tabel 3

Drie ethische kernvragen

Dilemma	Spanningsveld	Kernvraag
Waarheid	Realistische visualisatie vs. fictieve herkomst	Mag een AI-beeld worden gebruikt als het een waarheidsgetrouwe gebeurtenis illustreert, maar zelf niet 'echt' is?
Bias	Technologische efficiëntie vs. systematische vertekeningen	Hoe kunnen redacties voorkomen dat AI-beelden bestaande raciale en genderstereotypen versterken?
Auteursrecht	Creatieve controle vs. juridische onduidelijkheid over eigendom en brongebruik	Wie bezit het auteursrecht op AI-gegenereerde beelden, en schendt GVAI bestaande copyrightregels?

De opkomst van GVAI roept fundamentele ethische vragen op over de rol van journalistiek in een tijd waarin visuele representatie niet langer direct gekoppeld hoeft te zijn aan een gefotografeerde realiteit. Een van de kernkwesties is de spanning tussen journalistieke waarheid en technologische manipulatie. "Mag een journalist AI-gegenereerde beelden gebruiken als deze een 'ware' gebeurtenis weergeven, maar zelf fictief zijn?" Dit raakt aan de traditionele perceptie van fotografie als objectief bewijsmateriaal, een aanname die in de digitale context steeds verder onder druk komt te staan (Thomson et al., 2024).

Daarnaast is er de kwestie van bias en discriminatie in AI-gegenereerde beelden. AI-modellen worden getraind op bestaande datasets die vaak systematische vertekeningen bevatten. Onderzoek toont aan dat generatieve AI gegenereerde beelden gender- en raciale vooroordelen kunnen reproduceren (Cevik et al., 2024), wat kan leiden tot een scheve representatie in visuele nieuwsberichten (Paik et al., 2023). Dit ondermijnt niet alleen de geloofwaardigheid van AI-gebaseerde journalistiek, maar versterkt ook bestaande ongelijkheden in mediabeeldvorming. Nieuwsorganisaties worden hierdoor gedwongen om kritisch na te denken over de datasets die zij gebruiken en de mechanismen waarmee bias in beeldproductie kan worden verminderd.

Een ander groot ethisch vraagstuk draait om de juridische status van AI-gegenereerde beelden. De vraag wie het auteursrecht bezit op AI-gegenereerde beelden vormt een van de grootste juridische en ethische uitdagingen van GVAI. Traditionele persfotografie is gebaseerd op de creatie van unieke, door mensen gemaakte beelden, terwijl AI-gegenereerde content vaak het resultaat is

van algoritmische verwerking van bestaande beelden en databronnen. Dit roept vragen op over intellectueel eigendom en de rol van menselijke creativiteit in journalistieke productie (Thomson et al., 2025). Vanuit juridisch perspectief is auteursrecht traditioneel toegekend aan de maker van een werk, maar AI-gegenereerde beelden dagen deze situatie uit. Aangezien AI-systemen geen zelfstandige rechtspersoonlijkheid hebben, kan de vraag gesteld worden of het auteursrecht bij de programmeur van de AI, de gebruiker die de prompt invoert, of de organisatie die de AI traint en exploiteert, moet liggen (Chesney & Citron , 2019). Bovendien worden AI-modellen vaak getraind op enorme datasets met bestaande beelden, wat kan leiden tot onbedoelde schendingen van auteursrechten. Dit heeft geleid tot juridische discussies over de mate waarin AI-modellen gebruik mogen maken van auteursrechtelijk beschermde werken zonder expliciete toestemming van de oorspronkelijke makers (Thomson et al., 2025). Voor journalistieke organisaties roept dit ethische dilemma's op: "Moeten nieuwsmedia AI-gegenereerde beelden beschouwen als journalistieke producten die onder dezelfde ethische en juridische richtlijnen vallen als traditionele fotojournalistiek?", of "Moet AI-gegenereerde content worden gezien als een apart domein met eigen richtlijnen?" Daarnaast vergroot de inzet van GVAI de druk op freelance fotografen en visuele journalisten, die vrezen dat nieuwsorganisaties AI zullen inzetten om kosten te besparen, ten koste van de betrouwbaarheid en ethische overwegingen van visuele verslaggeving (Paik et al., 2023).

De opkomst van GVAI stelt journalisten en nieuwsorganisaties voor aanzienlijke ethische uitdagingen. Enerzijds biedt de technologie nieuwe mogelijkheden voor visuele storytelling en illustratie, anderzijds roept het vragen op over waarheid, misleiding, bias en auteursrecht. De journalistiek heeft altijd een bemiddelende rol gespeeld in het vastleggen en interpreteren van de werkelijkheid, maar met AI-gegenereerde beelden vervaagt de grens tussen waarheidsgetrouwe weergave en gesimuleerde realiteit. Dit vraagt om een herziening van journalistieke ethische normen en richtlijnen, waarbij rekening wordt gehouden met de impact van generatieve AI op publieke perceptie, de betrouwbaarheid van nieuws en de positie van menselijke makers binnen de journalistieke industrie.

Een van de belangrijkste vragen binnen dit ethische debat is in hoeverre nieuwsorganisaties transparant moeten zijn over hun gebruik van GVAI. Wanneer AI-gegenereerde beelden worden ingezet in journalistieke producties, rijst de vraag of en hoe het publiek hierover moet worden geïnformeerd. Transparantie wordt vaak gezien als een oplossing om vertrouwen te waarborgen en het onderscheid tussen echte en AI-gecreëerde beelden duidelijk te maken, maar brengt ook uitdagingen met zich mee. In het debat over GVAI is transparantie daarom een cruciale factor: "Hoe expliciet moeten nieuwsorganisaties zijn over het gebruik van AI in hun visuele content?"

2.5 Transparantie over GVAI

In het debat over GVAI is transparantie een cruciale factor: “Hoe expliciet moeten nieuwsorganisaties zijn over het gebruik van AI in hun visuele content?” Om transparantie over het gebruik van GVAI te kunnen conceptualiseren, moet eerst worden vastgesteld wat onder transparantie in de journalistiek wordt verstaan. Meier (2009) definieert transparantie in de journalistiek als een strategie om publieke kennis en betrokkenheid te vergroten, die journalistieke processen demystificeert en journalistieke waarden verduidelijkt. Hij onderscheidt buiten-transparantie, waarbij externe waakhonden of mediakritiek journalistieke processen blootleggen, en zelf-transparantie, waarbij nieuwsorganisaties en journalisten zelf openheid creëren over hun werkwijze richting het publiek. Voor dit onderzoek is met name zelf-transparantie relevant, omdat dit aansluit bij de deelvraag: ”In hoeverre achten regionale journalisten transparantie over AI-gebruik noodzakelijk en hoe passen zij dit toe in hun werk?”. Het concept van zelf-transparantie helpt bij het analyseren van hoe journalisten openheid bieden over hun gebruik van GVAI en welke strategieën zij hierbij hanteren.

Met de opkomst van deepfakes en AI-gegenereerd beeldmateriaal wordt het voor het publiek steeds moeilijker om authentiek en gemanipuleerd beeldmateriaal te onderscheiden (Westerlund, 2019). Transparantie over AI-gebruik in visuele journalistiek kan helpen om dit onderscheid te verduidelijken en het vertrouwen in nieuwsmedia te behouden. Vaccari en Chadwick (2020) tonen aan dat onzekerheid over de echtheid van visuele content leidt tot een algemene afname van vertrouwen in nieuws. Daarom wordt journalistieke openheid over AI-gebruik gezien als een essentiële maatregel om desinformatie te bestrijden en publiek wantrouwen te verminderen. Transparantie zou bijvoorbeeld bij kunnen dragen aan het verminderen de impact van het liar’s dividend van Chesney en Citron (2019). Door duidelijke richtlijnen te bieden voor het gebruik en het labelen van AI-gegeneerde content is het voor het publiek duidelijk wat er wel en niet echt is.

Hoewel transparantie vaak wordt gezien als een oplossing voor AI-gerelateerde journalistieke uitdagingen, zijn er potentiële valkuilen. Hameleers en Marquart (2023) laten zien dat labeling van AI-gegenereerde beelden soms averechts werkt: wanneer een afbeelding als AI-gegeneerd wordt gelabeld, wordt niet alleen het betreffende beeld minder betrouwbaar geacht, maar ook authentieke visuele content. Dit suggereert dat publiek vertrouwen in journalistieke beelden als geheel kan afnemen, wat problematisch is in een tijd waarin beeldjournalistiek al onder druk staat. Daarnaast blijkt uit onderzoek van Thomson et al. (2024) dat slechts zes van de zestien nieuwsorganisaties die zij onderzochten formeel beleid hebben voor AI-gebruik. Dit gebrek aan

uniformiteit zorgt ervoor dat transparantie inconsistent wordt toegepast, wat kan leiden tot verwarring bij het publiek en een verdere daling van vertrouwen. Bovendien stelt Westerlund (2019) dat een infopocalypse dreigt, waarbij mensen alleen nog informatie vertrouwen die binnen hun eigen sociale kring past. Dit betekent dat zelfs een transparant label dat aangeeft dat een beeld AI-gegeneerd is, door sommige groepen kan worden genegeerd of juist als misinformatie kan worden gezien. Volgens Hameleers en Marquart (2023) kunnen onterechte deepfake-beschuldigingen de geloofwaardigheid van een nieuwsorganisatie aantasten. Dit betekent dat transparantie niet alleen beschermt, maar ook risico's met zich meebrengt, vooral wanneer nieuwsmedia beschuldigd worden van het verspreiden van gemanipuleerde content terwijl hun beelden authentiek zijn.

Omdat transparantie zowel voordelen als risico's met zich meebrengt, wordt steeds vaker gepleit voor een combinatie van transparantie en mediageletterdheid als oplossing. Transparantie moet verder gaan dan labels. Etienne (2021) stelt dat sociale rationaliteit een effectiever mechanisme kan zijn voor vertrouwen dan louter labeling. In plaats van alleen AI-labels te gebruiken, zouden nieuwsorganisaties actief met hun publiek in gesprek moeten gaan over AI-gebruik en journalistieke ethiek. Vaccari en Chadwick (2020) pleiten daarnaast voor publieke educatie over AI-gebruik naast transparantie. Dit zou betekenen dat nieuwsorganisaties niet alleen moeten aangeven wanneer een beeld AI-gegeneerd is, maar ook moeten uitleggen hoe en waarom dit is gebeurd. Daarnaast benadrukken Thomson et al. (2024) het belang van duidelijke richtlijnen over wanneer en hoe AI-gegeneerde content moet worden gelabeld. Internationale standaarden kunnen helpen om consistentie en betrouwbaarheid te vergroten. Etienne (2021) stelt bovendien dat mensen in plaats van te vertrouwen op AI-labels, beter vertrouwen kunnen ontwikkelen in nieuwsorganisaties op basis van hun reputatie en consistentie. Dit betekent dat nieuwsmerken zich moeten profileren als betrouwbare bronnen met een sterke redactionele identiteit, in plaats van zich alleen te richten op technische AI-labeling.

De discussie over transparantie bij AI-gebruik in visuele journalistiek is complex. Enerzijds is er brede consensus dat transparantie en educatie essentieel zijn om vertrouwen te waarborgen (Vaccari & Chadwick, 2020). Anderzijds tonen experimenten aan dat AI-labeling wantrouwen kan vergroten (Hameleers & Marquart, 2023). Bovendien stelt Etienne (2021) dat transparantie misschien niet de beste oplossing is, en dat vertrouwen beter kan worden opgebouwd via journalistieke relaties en reputatiesystemen. In de literatuur worden drie complementaire benaderingen onderscheiden:

- **Technische labeling:** Transparantie door middel van visuele of tekstuele labels die aanduiden dat een beeld AI-gegeneerd is. Dit kan helpen bij het onderscheiden van echt en gegenereerd materiaal, maar roept ook het risico op van verhoogd wantrouwen of verwarring bij het publiek wanneer labeling inconsistent wordt toegepast (Hameleers & Marquart, 2023; Thomson et al., 2024).

- **Educatieve contextualisering:** Transparantie door uitleg en educatie: nieuwsorganisaties lichten toe hoe en waarom AI is gebruikt bij de productie van content. Deze aanpak stimuleert mediageletterdheid en versterkt het inzicht van het publiek in journalistieke werkwijzen (Vaccari & Chadwick, 2020).

- **Reputatie- en relatiegebaseerde transparantie**: Volgens Etienne (2021) is vertrouwen vooral gebaseerd op de reputatie en consistente redactionele keuzes van een nieuwsmerk. Transparantie is dan geen losstaande handeling, maar ingebed in een bredere redactionele identiteit en open dialoog met het publiek.

Dit onderzoek richt zich op hoe Nederlandse visuele journalisten deze strategieën ervaren en toepassen. Er wordt onderzocht hoe zij transparantie inzetten om geloofwaardigheid te behouden, hoe zij omgaan met labeling en educatie, en in hoeverre zij reputatie en publieksrelaties als kern van hun transparantiepraktijk beschouwen.

2.6 Kennissilo's en interne communicatie over AI in redacties

Het doorgronden van kennissilo's binnen redacties is essentieel voor dit onderzoek omdat het inzicht biedt in de manier waarop kennis over GVAI binnen redacties wordt verspreid of juist afgeschermd. Dit is relevant omdat het verklaart waarom sommige redacteuren goed geïnformeerd zijn over GVAI, terwijl anderen zich onzeker voelen. Door dit thema te analyseren, kan het onderzoek blootleggen welke obstakels en kansen redacties ervaren bij het delen van kennis over GVAI en hoe dit hun gebruik van deze technologie beïnvloedt.

Kennissilo’s verwijzen naar situaties waarin kennis over AI beperkt blijft tot specifieke afdelingen of medewerkers, terwijl anderen nauwelijks toegang hebben tot deze kennis of niet betrokken zijn bij discussies over het gebruik van AI. Dit belemmert niet alleen het verantwoord gebruik van GVAI, maar versterkt ook ongelijkheid in kennis en controle binnen redacties (Dodds et al., 2024; Dodds et al., 2025). Kennissilo’s ontstaan wanneer informatie en expertise over AI niet vrij

worden gedeeld tussen verschillende afdelingen of functies. Dodds et al. (2024) onderscheiden vier soorten kennissilo's die relevant zijn voor nieuwsorganisaties:

- **Verticale silo's:** Kennis is geconcentreerd bij leidinggevenden of technici, terwijl redacteuren of verslaggevers deze kennis missen. Dit leidt tot een situatie waarin beslissingen over AI-gebruik worden genomen door een beperkte groep zonder input van journalisten die de technologie dagelijks toepassen.

- **Horizontale silo's:** Er is beperkte kennisuitwisseling tussen afdelingen, zoals tussen IT en redactionele teams. Dit zorgt ervoor dat technische kennis van AI niet wordt gedeeld met redacteuren, waardoor zij zich onzeker voelen over het gebruik van AI-tools.

- **Interne silo's:** Binnen eenzelfde organisatie bestaan er scheidingen tussen afdelingen, zoals tussen de juridische en redactionele teams. Dit bemoeilijkt het ontwikkelen van gezamenlijke richtlijnen voor verantwoord AI-gebruik.

- **Externe silo's:** Kennis over AI wordt niet gedeeld met externe stakeholders, zoals andere nieuwsorganisaties, technologiepartners of toezichthouders. Dit beperkt de mogelijkheid om best practices te ontwikkelen en verantwoordelijkheden helder te verdelen.

Naast deze structurele belemmeringen spelen ook culturele factoren een belangrijke rol bij het ontstaan van kennissilo's. De Jong et al. (2025) benadrukken dat redacteuren in sommige nieuwsorganisaties een cultuur van geslotenheid ervaren rondom het gebruik van GVAI. Journalisten zijn terughoudend om hun ervaringen met AI te delen, zowel uit onzekerheid over hun eigen kennis als uit een gebrek aan vertrouwen in de technologie. Dit kan leiden tot een sfeer van geheimzinnigheid waarin redacteuren aarzelen om best practices uit te wisselen of om kritische vragen te stellen over het gebruik van AI. Deze gesloten cultuur kan voorkomen dat redacties gezamenlijk leren van ervaringen met GVAI en belemmert de ontwikkeling van een gedeeld begrip van verantwoord AI-gebruik. Waar redacteuren zich niet vrij voelen om hun kennis te delen of om transparant te zijn over hun gebruik van AI, blijft kennis over GVAI beperkt tot een kleine groep experts. Dit vergroot de afhankelijkheid van technici of leidinggevenden en belemmert een open discussie over de ethische en praktische implicaties van AI-gebruik.

Een belangrijk aanvullend inzicht uit internationaal onderzoek benadrukt dat kennissilo's niet uitsluitend voortkomen uit cultuur of machtsverhoudingen, maar ook uit een gebrek aan structurele afstemming tussen afdelingen. In het rapport *Generating Change* (Yaseen & Beckett, 2023) wordt gesteld dat veel nieuwsorganisaties worstelen met 'interoperabiliteit' en 'synchronisatie' tussen afdelingen zoals IT, redactie, data en juridische teams. Deze afwezigheid van onderlinge afstemming maakt dat AI-gerelateerde kennis en initiatieven opgesloten blijven in gespecialiseerde teams, en zelden volledig geïntegreerd raken in de journalistieke praktijk. Het rapport wijst erop dat het overbruggen van deze kenniskloof vraagt om een leiderschap dat begrijpt welke vormen van training en ondersteuning verschillende afdelingen nodig hebben. Daarmee wordt duidelijk dat het doorbreken van kennissilo's niet alleen een organisatorische of culturele opgave is, maar ook een strategisch vraagstuk op het gebied van HR- en kennisbeleid.

Binnen redacties blijft AI-kennis vaak opgesloten in specifieke afdelingen of functies, zoals technologische of leidinggevende lagen, terwijl redacteuren op de werkvloer weinig betrokken zijn bij de ontwikkeling of toepassing van GVAI. Deze kennissilo's worden versterkt door een gesloten cultuur en een gebrek aan structurele afstemming tussen teams als redactie, IT, data en juridische afdelingen. Daardoor ontbreekt het aan een gedeeld begrip van verantwoord AI-gebruik en voelen veel journalisten zich onzeker over hun rol in dit proces. Het doorbreken van deze silo's vraagt niet alleen om cultuurverandering, maar ook om strategisch leiderschap en gerichte training per discipline. Dit roept de vraag op in hoeverre redacties überhaupt beschikken over formeel beleid of gedeelde richtlijnen omtrent GVAI. In het volgende hoofdstuk wordt onderzocht hoe redacties – met bijzondere aandacht voor de regionale praktijk – omgaan met het formuleren, implementeren en naleven van beleid rond het gebruik van Generatieve Visuele AI.

2.7 Huidig beleid omtrent GVAI

Recente bevindingen van De Jong et al. (2025) maken duidelijk dat richtlijnen omtrent het gebruik van GVAI in de journalistiek momenteel vaak ontbreken of slechts in beperkte mate zijn ontwikkeld. In hun onderzoek, uitgevoerd in samenwerking met onder meer AD, Pointer en de Stichting Regionale Publieke Omroep, analyseren zij op basis van deskresearch en 59 diepte-interviews met experts en praktijkmensen (waaronder beeldredacteuren, fotografen, grafisch vormgevers en ombudspersonen) de huidige stand van zaken ten aanzien van GVAI-beleid in de Nederlandse journalistiek. Hun conclusie is dat redacties in het algemeen beschikken over weinig expliciete, heldere en toegankelijke richtlijnen voor het gebruik van GVAI. Daar waar richtlijnen wel bestaan, blijken deze vaak vaag geformuleerd of onvoldoende bekend bij redactionele medewerkers.

Hoewel enkele landelijke nieuwsmedia zoals het ANP, NU.nl en de Volkskrant eerste stappen hebben gezet in de ontwikkeling van beleidskaders, ontbreekt het aan sectorbrede standaarden. In de dagelijkse praktijk wordt veelal vertrouwd op redactioneel onderbuikgevoel of informeel overleg, wat leidt tot inconsistente toepassing en beperkte transparantie.

Opvallend is dat uit het onderzoek naar voren komt dat regionale redacties doorgaans meer ruimte ervaren voor experimenteren met GVAI dan landelijke redacties (De Jong et al., 2025). Dit verschil vormt een relevant analytisch vertrekpunt voor dit onderzoek. Regionale redacties opereren vaak met een grotere mate van autonomie, ondervinden minder externe (publieke of politieke) druk en hebben doorgaans een sterkere motivatie om kostenbesparend en innovatief te werken. Deze factoren creëren een omgeving waarin sneller wordt geëxperimenteerd met nieuwe technologieën zoals GVAI, ook zonder formeel beleid of centrale regie. Landelijke redacties zijn daarentegen terughoudender, mede vanwege hun grotere zichtbaarheid, institutionele structuren en reputatiekwesties. Zij investeren eerder in beleidsontwikkeling en interne normstelling, maar lijken juist minder snel tot concrete toepassing over te gaan.

Voorbeelden van regionale innovatie zijn onder meer het gebruik van de AI-nieuwslezer 'Nina' bij Omroep Brabant en AI-illustraties in explainers van het Brabants Dagblad. Zulke toepassingen laten zien dat juist op regionaal niveau wordt geëxperimenteerd met AI-toepassingen in visuele journalistiek. In dit onderzoek wordt voortgebouwd op de bevindingen van De Jong en Vandendaele door specifiek te onderzoeken hoe regionale redacties in Nederland omgaan met GVAI en welke richtlijnen zij daarbij hanteren. Daarbij wordt ook verkend of en hoe deze grotere experimenteerruimte zich daadwerkelijk vertaalt naar innovatie, of dat het leidt tot het ontbreken van gedeelde normen en duidelijke kaders.

Deze theoretische bouwstenen maken het mogelijk om het gebruik van GVAI in regionale redacties in Nederland vanuit verschillende invalshoeken te analyseren: visueel, technologisch, ethisch, organisatorisch en normatief. In de empirische hoofdstukken wordt onderzocht hoe redacteuren deze thema's in de praktijk ervaren, beoordelen en toepassen. Zo vormt dit kader het analytische fundament voor het beantwoorden van de hoofdvraag over GVAI-gebruik en transparantie in regionale journalistiek.

3. Methode

In dit onderzoek is gekozen voor een kwalitatieve onderzoeksbenadering, waarbij door middel van deskresearch en semi-gestructureerde interviews inzicht wordt verkregen in de percepties en ervaringen van regionale journalisten met GVAI. De gekozen methode biedt de mogelijkheid om

zowel bestaande kennis uit de literatuur in kaart te brengen als de praktische ervaringen van journalisten te verkennen. Dit maakt het mogelijk om een genuanceerd en gedetailleerd beeld te verkrijgen van hoe GVAI wordt toegepast en ervaren binnen de regionale journalistiek in Nederland.

3.1 Deskresearch: het vormen van een theoretisch kader

Het onderzoek startte met deskresearch, waarbij door middel van een analyse van recente academische literatuur een theoretisch kader werd gevormd. Dit theoretisch kader bood een analytische lens voor de verdere analyse van de onderzoeksresultaten. Literatuur over visuele journalistiek, GVAI, ethische dilemma's en transparantie in AI-gebruik vormde de kern van deze analyse. Hierbij is gebruik gemaakt van academische bronnen op het gebied van AI en journalistiek, zoals Thomson et al. (2024), Zelizer (2010), Carlson (2019) en De Jong et al. (2025). Deze bronnen boden inzicht in de bestaande kennis en ethische discussies rond GVAI, en vormden de basis voor de thematische analyse van de interviews.

Voor het vinden van deze literatuur werd gezocht in academische databanken zoals Google Scholar en JSTOR. Daarbij is gebruikgemaakt van zoektermen als "artificial intelligence in journalism", "generative visual AI", "AI ethics journalism", "AI newsroom adoption", "GVAI and transparency" en "newsroom AI policy". De selectie richtte zich op peer-reviewed publicaties van de afgelopen tien jaar, met bijzondere aandacht voor studies die journalistieke werkwijzen, ethische dilemma's en organisatieverandering in relatie tot AI behandelen. Bronnen werden gekozen op basis van hun wetenschappelijke relevantie, citatiegraad en aansluiting bij de centrale begrippen van dit onderzoek. Waar mogelijk is gebruikgemaakt van overzichtsstudies en rapporten die voortkwamen uit internationale samenwerkingen tussen nieuwsorganisaties en onderzoeksinstellingen, zoals JournalismAI en RMIT University.

De keuze voor deskresearch is gemaakt om een solide theoretische basis te bieden voor het onderzoek, zodat de resultaten uit de interviews konden worden geïnterpreteerd binnen een breder wetenschappelijk kader. Door bestaande theorieën over visuele journalistiek en AI te analyseren, kon worden vastgesteld welke ethische en praktische kwesties centraal stonden en welke concepten als analytisch kader konden dienen.

3.2 Semigestructureerde Interviews

Het tweede deel van het onderzoek bestond uit semi-gestructureerde interviews met regionale journalisten die werkzaam zijn bij regionale nieuwsorganisaties in Nederland. Er werd bewust gekozen voor semi-gestructureerde interviews omdat deze methode flexibiliteit bood: hoewel de interviews waren gebaseerd op een vaste set aan vragen, was er ruimte om door te vragen op

onderwerpen die voor de geïnterviewde journalist specifiek relevant waren. Deze benadering maakte het mogelijk om niet alleen feitelijke informatie te verzamelen, maar ook inzicht te krijgen in persoonlijke percepties, ervaringen en ethische afwegingen van journalisten.

In totaal werden twaalf professionals uit de regionale journalistiek geïnterviewd. Onder deze respondenten bevonden zich tien mannen en twee vrouwen. De functie van de geïnterviewden was divers, wat bewust werd gedaan om een zo breed mogelijk perspectief te verkrijgen. Onder de respondenten bevonden zich onder andere digitale innovators, verslaggevers en een hoofdredacteur. Door deze variatie werd inzicht verkregen in de verschillende manieren waarop GVAI werd ervaren en toegepast binnen de journalistiek, afhankelijk van de rol en functie van de journalist. Elf van de interviews vonden plaats via Microsoft Teams; één interview werd face-to-face afgenomen. De gemiddelde duur van de gesprekken was ongeveer één uur.

De keuze voor interviews boven andere methoden, zoals surveys, focusgroepen of observatie, werd gemaakt omdat interviews de mogelijkheid boden om diepgaande inzichten te verkrijgen in de persoonlijke ervaringen en percepties van journalisten. Surveys boden onvoldoende diepgang voor het verkennen van ethische dilemma's, terwijl focusgroepen konden leiden tot groepsdruk en sociaal wenselijke antwoorden. Observaties waren in dit onderzoek minder geschikt omdat ze beperkt inzicht geven in de persoonlijke afwegingen en ethische reflecties van journalisten bij het gebruik van GVAI.

3.3 Steekproefselectie

De steekproef voor de interviews is samengesteld op basis van doelgerichte selectie. Journalisten zijn benaderd via sociale media, bestaande contacten in de media en via de sneeuwbalmethode, waarbij respondenten ook collega's en kennissen hebben aanbevolen die geschikt waren voor deelname. Bij de selectie is expliciet rekening gehouden met variatie in functies, werkervaring en type nieuwsorganisatie, zodat een breed en representatief beeld ontstaat van hoe regionale journalisten in Nederland omgaan met GVAI.

Om tot een rijk en divers perspectief te komen, zijn respondenten geselecteerd met uiteenlopende functies – van digitale innovators tot verslaggevers en een hoofdredacteur (zie Tabel 4). Daarnaast is ook gekeken naar geografische spreiding: het onderzoek bevat interviews met journalisten uit verschillende delen van Nederland, waaronder zowel westelijke als oostelijke, noordelijke en zuidelijke regio's. Daarmee biedt het onderzoek niet alleen functionele, maar ook regionale diversiteit, wat de contextuele relevantie en generaliseerbaarheid van de bevindingen versterkt. Deze spreiding draagt bij aan een completer beeld van het huidige debat over GVAI binnen regionale redacties.

Tabel 4

Overzicht van geïnterviewde respondenten: functie, geslacht en medium

Functie	Geslacht	Medium
Freelance camjo	Man	Regionale omroepen
Socialmediaredacteur	Man	AT5
Verslaggever	Man	NH Nieuws
Digitaal innovator	Vrouw	RTV Rijnmond
Vormgever	Man	De Gelderlander
Digitaal innovator	Man	RTV Utrecht
Eindredacteur social media	Vrouw	Omroep Gelderland
Redacteur	Man	Leidsch Dagblad
AI-projectuitvoerder	Man	RTV Oost
Presentator/verslaggever	Man	Omroep Flevoland
Hoofd Content Performance Team	Man	De Limburger
Adjunct-hoofdredacteur	Man	Mediahuis

3.4 Data-analyse

De interviews zijn geanalyseerd met behulp van thematische analyse, zoals beschreven door Braun en Clarke (2006). Deze methode maakt het mogelijk om patronen en terugkerende thema's in de antwoorden van respondenten te identificeren en systematisch te onderzoeken. De analyse is uitgevoerd in verschillende fasen. Allereerst zijn de interviews woordelijk getranscribeerd en vervolgens geanonimiseerd om de privacy van de respondenten te waarborgen. Daarna is gestart met open codering, waarbij relevante uitspraken in de teksten zijn gemarkeerd en van voorlopige labels voorzien. In de volgende fase zijn deze codes gegroepeerd in bredere categorieën, wat bekend staat als axiale codering. Op basis hiervan zijn in de fase van selectieve codering de belangrijkste thema's vastgesteld. Deze eindfase resulteerde in een overzicht van centrale onderwerpen die in de interviews naar voren kwamen. De thematische analyse bracht vier hoofdthema's aan het licht: de

mogelijkheden van GVAI, transparantie en labeling van AI-gegenereerde beelden, ethische dilemma's bij het gebruik van GVAI, en de ontwikkeling van beleid binnen nieuwsorganisaties. Deze thema's sluiten aan bij het theoretisch kader en vormen de basis voor een gestructureerde analyse van de onderzoeksresultaten.

3.5 Validiteit en betrouwbaarheid

Om de betrouwbaarheid en validiteit van dit onderzoek te waarborgen, werden verschillende methodologische strategieën toegepast. Dit betrof zowel maatregelen om ervoor te zorgen dat de bevindingen daadwerkelijk maten wat ze beoogden te meten (interne validiteit), als overwegingen met betrekking tot de generaliseerbaarheid van de resultaten (externe validiteit). Daarnaast werd de betrouwbaarheid van het onderzoek gewaarborgd door middel van een consistente onderzoeksopzet en een transparante methodologie.

Om de interne validiteit van dit onderzoek te garanderen, werd gebruikgemaakt van triangulatie. Dit hield in dat verschillende methoden; deskresearch en semi-gestructureerde interviews, werden gecombineerd om een completer beeld te krijgen van hoe GVAI in de journalistiek werd ervaren en gehanteerd. Door de resultaten van de inhoudsanalyse te vergelijken met de bevindingen uit de interviews, werd nagegaan of er overeenkomsten of discrepanties waren tussen formele richtlijnen en de percepties van journalisten.

Wat betreft de externe validiteit, oftewel de generaliseerbaarheid van de resultaten, werd erkend dat de resultaten niet representatief waren voor alle regionale journalisten. Desondanks boden zij waardevolle inzichten in hoe GVAI werd ervaren en gebruikt.

Om de interne betrouwbaarheid van het onderzoek te versterken, werd een consistente onderzoeksopzet gehanteerd waarin alle respondenten vergelijkbare thema's bespraken. Er werd gebruikgemaakt van een semi-gestructureerde interviewgids, waardoor iedere geïnterviewde journalist vragen kreeg die waren gebaseerd op dezelfde centrale onderzoeksthema's. Dit maakte onderlinge vergelijking van de antwoorden mogelijk. Daarnaast werd herhaalbaarheid gewaarborgd door een systematische aanpak in de data-analyse. Door gebruik te maken van een gestandaardiseerde coderingstechniek binnen Atlas.ti werd een transparante en reproduceerbare analyse van de interviews gerealiseerd.

Wat betreft de externe betrouwbaarheid was het belangrijk dat andere onderzoekers dit onderzoek in theorie konden repliceren en vergelijkbare resultaten zouden kunnen behalen. Dit werd gefaciliteerd door een gedetailleerde beschrijving van de methodologie, inclusief de interviewopzet, steekproefselectie en data-analysemethoden. Door deze transparante documentatie

werd ervoor gezorgd dat toekomstige onderzoekers het onderzoek konden herhalen en de resultaten konden toetsen in andere journalistieke contexten of landen.

3.6 Mogelijke beperkingen

Ondanks de zorgvuldige opzet van dit onderzoek waren er enkele mogelijke beperkingen waarmee rekening moest worden gehouden. Een belangrijke beperking betrof de kans op sociaal wenselijke antwoorden. Respondenten konden geneigd zijn om antwoorden te geven die aansloten bij wat zij dachten dat wenselijk of acceptabel was binnen hun beroepsgroep, in plaats van hun persoonlijke mening of praktijkervaring.

Deze kans werd mogelijk versterkt door de gevoeligheid van het onderwerp, waarin ethiek, technologie en professionele integriteit samenkwamen. De inzet van GVAI in de journalistiek raakte aan bredere maatschappelijke discussies over betrouwbaarheid, desinformatie en menselijke controle. Dit kon ertoe leiden dat journalisten zich extra bewust waren van hun formuleringen of hun werkwijze in een positiever daglicht wilden stellen.

Om deze vorm van bias te beperken, werd anonimiteit gegarandeerd. Respondenten werden vooraf geïnformeerd dat hun bijdragen volledig anoniem zouden worden verwerkt, en dat er binnen dit onderzoek geen sprake was van ‘goede’ of ‘foute’ antwoorden. Juist vanwege de ethische gevoeligheid van het onderwerp werd anonimiteit beschouwd als een cruciale voorwaarde voor openheid. Deze maatregel moest de ruimte creëren voor eerlijke en genuanceerde reflecties, ook over twijfel, beperkingen of worstelingen binnen de eigen praktijk.

3.7 Ethische overwegingen

Ethische overwegingen werden strikt nageleefd om de privacy en integriteit van de respondenten te beschermen. Alle respondenten gaven vooraf informed consent, waarin zij werden geïnformeerd over het doel en de werkwijze van het onderzoek. De interviews werden anoniem verwerkt, zodat journalisten vrijuit konden spreken zonder risico op negatieve gevolgen binnen hun werkveld. Daarnaast werd in het onderzoeksproces kritisch gereflecteerd op mogelijke onderzoekersbias, zodat de formulering van vragen en de interpretatie van antwoorden zo objectief mogelijk bleef.

Daarnaast werd in het onderzoeksproces kritisch gereflecteerd op mogelijke onderzoekersbias, zodat de formulering van vragen en de interpretatie van antwoorden zo objectief mogelijk bleef. Met deze methodologische opzet bestaande uit literatuurstudie, semi-gestructureerde interviews, thematische analyse en maatregelen ter waarborging van validiteit en betrouwbaarheid, is getracht een genuanceerd en zorgvuldig onderbouwd beeld te verkrijgen van hoe regionale journalisten GVAI ervaren en hanteren. In het volgende hoofdstuk

worden de onderzoeksresultaten gepresenteerd aan de hand van zes hoofdthema's die uit de interviews naar voren kwamen.

4. Resultaten

Dit hoofdstuk presenteert de resultaten van het empirisch onderzoek naar de ervaringen, percepties en werkwijzen van regionale journalisten in Nederland met betrekking tot GVAI. De bevindingen zijn gebaseerd op twaalf semigestructureerde interviews met redacteuren, verslaggevers, vormgevers en innovatiemanagers van diverse regionale nieuwsorganisaties. De interviews zijn gecodeerd en geanalyseerd met behulp van thematische analyse, waarbij op inductieve wijze centrale thema's en terugkerende patronen zijn geïdentificeerd.

Het hoofdstuk is opgebouwd uit zes deelparagrafen (4.1 t/m 4.6), die elk een aspect belichten van de omgang met GVAI in de regionale journalistieke praktijk. In paragraaf 4.1 wordt onderzocht op welke manieren GVAI wordt toegepast in regionale journalistiek, waaronder beeldbewerking, illustraties en datavisualisatie. Paragraaf 4.2 bespreekt de ethische grenzen en risico's die respondenten signaleren, zoals bias, fotorealisme en auteursrecht. Paragraaf 4.3 richt zich op transparantie: waarom journalisten dit belangrijk vinden, hoe ze het vormgeven en wanneer ze het noodzakelijk achten. Vervolgens wordt in paragraaf 4.4 ingegaan op het bestaande beleid rond GVAI bij regionale omroepen, met een focus op de richtlijnen van RTV Oost en RTV Utrecht. Paragraaf 4.5 analyseert hoe kennis over AI wordt gedeeld (of juist geconcentreerd blijft) binnen redacties, en presenteert het model van RTV Oost als voorbeeld van een gedeelde leerstructuur. Tot slot onderzoekt paragraaf 4.6 in hoeverre regionale redacties meer experimenteerruimte ervaren dan landelijke media, en hoe dit zich vertaalt in innovatie en praktijkexperimenten.

4.1 Mogelijkheden van GVAI in beeldvorming

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste manieren besproken waarop regionale redacties GVAI inzetten binnen hun visuele journalistieke productie. De analyse is gebaseerd op interviews met medewerkers van verschillende regionale redacties en laat zien hoe GVAI in de praktijk wordt toegepast. De paragraaf is opgebouwd rond zes concrete toepassingsgebieden: foto- en videobewerking, illustraties, ondersteunende visuals bij artikelen, datavisualisatie, creatieve ondersteuning, en de ontwikkeling van een eigen visuele AI-stijl. Deze indeling maakt zichtbaar hoe GVAI zowel als praktisch hulpmiddel als creatieve katalysator functioneert. Het hoofdstuk biedt

inzicht in hoe regionale redacties technologie inzetten om visuele content efficiënter, aantrekkelijker en doelgerichter te maken.

4.1.1 Foto- en videobewerking

Een van de terreinen waarop redacties al actief gebruik maken van GVAI is de bewerking van bestaand beeldmateriaal. Deze toepassing sluit goed aan bij bestaande routines in de journalistieke praktijk: redacties beschikken vaak over ruwe beelden die snel moeten worden geoptimaliseerd, aangepast of geschikt gemaakt voor verschillende platforms. GVAI maakt het mogelijk om deze stappen efficiënter te maken, zonder dat redacties de controle over beeldinhoud volledig uit handen geven.

Een belangrijke toepassing is de automatische correctie van beeldkwaliteit. GVAI kan automatisch kleuren, contrast en compositie optimaliseren, wat de productietijd van visuele content aanzienlijk verkort. Een adjunct-hoofdredacteur van Mediahuis plaatst deze ontwikkeling in een bredere historische context van digitale beeldbewerking:

> "In de fotografie bestaat bewerking natuurlijk al veel langer. (...) Fotografen zetten het ook eerst in de computer en beginnen het dan ook te bewerken."

Diegene benadrukt daarmee dat GVAI als tool voor foto- en videobewerking eerder een versneller is van bestaande routines dan een radicale breuk.

Een tweede functie van GVAI is de geautomatiseerde anonimisatie van personen of objecten, bijvoorbeeld door het automatisch blurren van gezichten. In journalistieke contexten waarin privacybescherming essentieel is – denk aan opsporingsberichten of reportages over kwetsbare doelgroepen – biedt deze techniek een aanzienlijke tijdswinst. Een digitaal innovator van RTV Utrecht, wijst op de tijdswinst die wordt geboekt door de inzet van GVAI:

> "Bij Bureau Hengeveld was een stagiair uren per week bezig om mensen handmatig te blurren. Nu merken we dat met AI dat veel sneller kan."

Daarnaast maakt GVAI het mogelijk om beeldmateriaal automatisch aan te passen aan de vereisten van verschillende platforms. In plaats van handmatig een video in meerdere formaten te monteren, kunnen redacties nu met AI-video-editors horizontale beelden automatisch omzetten in verticale beelden voor gebruik op sociale media. Bij RTV Utrecht maken ze hier volgens hun digitaal innovator al gebruik van.

De inzet van GVAI als bewerkingstool verandert niet fundamenteel wat redacties maken,

maar wel hoe ze werken. De technologie ondersteunt hun streven naar consistentie, kwaliteit en snelheid, zonder het creatieve en ethische beoordelingsvermogen van redacteuren over te nemen. Tegelijkertijd roept deze automatisering vragen op over vakmanschap en de scheidslijn tussen journalistieke inhoud en technologische ondersteuning. GVAI bevestigt hier het beeld van technologie als assistent: ondersteunend, maar niet bepalend voor de inhoud.

4.1.2 Illustratieve beeldproductie met GVAI

GVAI wordt door regionale redacties niet alleen ingezet om beelden te bewerken, maar ook om nieuwe, illustratieve beelden te genereren die verhalen visueel ondersteunen, verrijken of verhelderen. Illustraties worden daarbij gezien als aanvullingen op de nieuwsinhoud, niet als representaties van feitelijke gebeurtenissen. Binnen deze toepassing onderscheiden zich grofweg drie benaderingen: de productie van thumbnails, het visualiseren van hypothetische scenario's en de verbeelding van historische gebeurtenissen.

Een eerste toepassing van GVAI binnen de illustratieve beeldproductie is het genereren van thumbnails - visuele voorvertoningen die video's aankondigen op websites en sociale media. Omdat deze beelden de eerste indruk van een item bepalen, gebruiken redacties GVAI om aantrekkelijke, opvallende en soms ook humoristische thumbnails te maken, met name bij luchtigere of satirische content. Bij AT5 worden soms AI-tools ingezet om thumbnails te creëren die de aandacht van het publiek trekken. Het gaat dan niet om feitelijke weergaven, maar om illustraties die de toon van het item onderstrepen. Een social media redacteur bij AT5 licht deze praktijk toe:

> "Er zijn periodes geweest waarin AI werd gebruikt om bijvoorbeeld een grappige thumbnail te genereren. Laatst hadden we een item over hoe het kampioensfeest op het Museumplein eruit zou zien zonder alcohol. Dan kwamen ze met wortels en hummus en dat soort dingen, dat genereerden we met AI en dat zat dan in de uitzending."

Deze praktijk laat zien dat GVAI redacties creatieve vrijheid geeft om snel opvallende beelden te genereren die de nieuwsgierigheid van het publiek prikkelen. Toch blijft ook hier de journalistieke verantwoordelijkheid leidend. Thumbnails mogen de inhoud van een item nooit vertekenen of een verkeerde indruk wekken van wat de kijker kan verwachten. Een digitaal innovator van RTV Utrecht onderstreept dit uitgangspunt:

> "We hebben gezegd: als AI er iets bij bedenkt wat er niet was in de echte situatie dan gebruiken we het niet."

De inzet van GVAI voor thumbnails toont daarmee een balans tussen creativiteit en controle. Redacties benutten de mogelijkheden van AI om visueel onderscheidende content te maken, maar blijven waakzaam voor het risico op misleiding. De grens is helder: een AI-thumbnail mag grappig, scherp of suggestief zijn - zolang het publiek maar niet op het verkeerde been wordt gezet.

Een tweede vorm van illustratieve beeldproductie is het visualiseren van hypothetische situaties. Hierbij wordt GVAI gebruikt om op basis van prompts beelden te genereren van scenario's die nog niet bestaan. Bij RTV Rijnmond is met GVAI geëxperimenteerd om conceptuele visualisaties te creëren die het publiek een beeld geven van toekomstige ontwikkelingen. Een digitaal Innovator bij RTV Rijnmond, beschrijft hoe deze technologie werd ingezet om Rotterdam in 2050 te visualiseren:

> "We hebben bij Rijnmond wel eens geëxperimenteerd met AI-beelden van Rotterdam in 2050. Dit zijn geen feitelijke weergaven, maar conceptuele visualisaties die het publiek helpen om zich een beeld te vormen van de toekomst."

Daarnaast kan GVAI ook gebruikt worden om visuele ondersteuning te bieden bij geplande infrastructuurprojecten. Een social media redacteur bij AT5 geeft een voorbeeld van hoe AI-gegenereerde beelden zouden kunnen worden ingezet om dergelijke projecten te visualiseren:

> "De gemeente presenteert een plan voor een brug over het IJ [...] Dan zou ik een AI-gegenereerd beeld dat die brug visueel maakt wel acceptabel vinden."

Ook bij deze hypothetische visualisaties zijn transparantie en context essentieel. Redacties moeten voorkomen dat het publiek AI-beelden interpreteert als feitelijke weergaven van de werkelijkheid, zeker wanneer het gaat om controversiële of toekomstgerichte onderwerpen.

Een derde toepassing is de mogelijkheid om met GVAI historische gebeurtenissen te visualiseren. GVAI wordt hier niet ingezet om nieuws te illustreren, maar om verleden tot leven te brengen. Een eindredacteur social media bij Omroep Gelderland ziet hier potentieel voor educatieve doeleinden:

> "Stel dat je in een dorp staat waar veel gebeurde in de oorlog, en je kunt met AI een soort tekenfilm of visuele reconstructie maken. Dan zien mensen de kerktoren zoals die er toen uitzag."

Deze toepassing verschilt van de vorige doordat ze eerder historiserend dan hypothetisch is, maar roept wel vergelijkbare vragen op over verantwoording, stijl en de grens tussen feit en fictie. GVAI wordt hier niet alleen gebruikt om te informeren, maar ook om te verbeelden, het verleden wordt visueel teruggebracht. Dit betekent echter niet dat het de wereld precies zo wordt gepresenteerd zoals deze daadwerkelijk was.

Wat deze toepassingen van GVAI met elkaar verbindt, is dat ze geen afbreuk doen aan journalistieke kernwaarden, maar juist nieuwe ruimte scheppen voor visuele zeggingskracht binnen redactionele kaders. Redacties gebruiken GVAI niet om feiten te verdraaien, maar om abstracte, toekomstige of historische elementen beter voorstelbaar te maken voor het publiek. De manier waarop GVAI wordt ingezet voor illustratieve doeleinden toont hoe redacties hun autonomie behouden: redacteuren sturen het proces zelf aan en stellen zelf ethische grenzen. Deze praktijk wijst op een journalistieke identiteit die GVAI beschouwt als verlengstuk van journalistieke creativiteit, niet als vervanger van verslaggeving.

4.1.3 Ondersteunende beeldproductie bij artikelen

Ondersteunende beeldproductie binnen de journalistiek omvat het gebruik van beelden die artikelen visueel verrijken en verduidelijken. Een terugkerende frustratie onder regionale redacties is de afhankelijkheid van generieke stockfoto's, die vaak weinig inhoudelijke of esthetische meerwaarde bieden. GVAI wordt in dit kader benut als alternatief: redacties kunnen snel en op maat beelden genereren die beter aansluiten bij de toon en inhoud van hun verhalen. Een verslaggever van NH Nieuws ziet ook potentie in GVAI als alternatief van stockfoto's:

> "Stockfoto's zijn vaak gewoon heel generiek. We gebruiken bijvoorbeeld standaardbeelden voor abstracte onderwerpen zoals drugsgebruik. Dan zie je zo'n standaardfoto van een lijntje of een roze pil. Maar dat voegt weinig toe aan het verhaal."

GVAI biedt redacties een oplossing voor deze beperkingen door op maat gemaakte visuals te genereren die direct aansluiten bij de inhoud van een artikel. Dit stelt redacties in staat om visuele content te produceren die niet alleen relevanter is, maar ook visueel aantrekkelijker en beter afgestemd op de specifieke boodschap van het artikel.

Een van de meest spraakmakende voorbeelden van het gebruik van GVAI voor ondersteunende beeldproductie is te vinden bij RTV Oost. Deze redactie heeft GVAI structureel geïmplementeerd als alternatief voor stockfoto's, vooral in situaties waar geen geschikt bestaand

beeld beschikbaar is (zie Figuur 2). Een AI-projectuitvoerder bij RTV Oost legt uit dat GVAI wordt ingezet om beelden te creëren die specifiek zijn afgestemd op de inhoud van het artikel:

> ”Het kan bijvoorbeeld bij onderwerpen zoals huiselijk geweld, waarbij standaard stockfoto's vaak niet de juiste sfeer of boodschap overbrengen. We kiezen dan voor een AI-gegenereerde illustratie die beter past bij de inhoud van het artikel.”

Figuur 2

GVAI-illustratie bij bericht over huiselijk geweld door RTV Oost.

Afbeelding ter illustratie.
© RTV Oost

RTV Oost hanteert duidelijke richtlijnen bij de inzet van GVAI voor het genereren van dergelijke illustraties. De technologie wordt uitsluitend ingezet wanneer geen passend bestaand beeld beschikbaar is, de voorkeur gaat nog altijd uit naar bestaande foto’s of visuals. De AI-projectuitvoerder benadrukt dat het gebruik van GVAI bij gevoelige onderwerpen altijd gericht is op het vermijden van clichés en het creëren van beelden die authentiek zijn en de privacy van betrokkenen waarborgen. Dit wordt bereikt door visuele elementen zorgvuldig vorm te geven en te zorgen dat er nooit echte personen te herkennen zijn in illustraties:

> ”We gebruiken dan een AI-gegenereerde illustratie waarbij we er altijd rekening mee houden dat er geen gezichten op staan. Ook al is het getekend, het moet nooit

> herleidbaar zijn naar een echt bestaand mens. Daardoor krijg je een unieker beeld, iets wat iemand anders niet heeft."

Deze aanpak biedt redacties een effectieve manier om verhalen visueel te ondersteunen zonder de ethische grenzen van privacy en waarheidsgetrouwheid te overschrijden. GVAI stelt redacties in staat om beelden te creëren die visueel krachtig zijn en tegelijkertijd voldoen aan de journalistieke kernwaarden van transparantie en verantwoordelijkheid.

4.1.4 Van data naar grafiek met GVAI

GVAI wordt door regionale redacties nog maar mondjesmaat ingezet voor datavisualisatie, maar de potentie wordt breed erkend. Vooral redacties met beperkte grafische capaciteit zien in GVAI een kans om complexe informatie op een toegankelijke manier te presenteren. In tegenstelling tot illustratieve toepassingen richt GVAI zich hier niet op beeldgeneratie, maar op het automatisch omzetten van datasets naar visuele representaties zoals grafieken en infographics. Deze inzet biedt een oplossing voor redactionele knelpunten: gebrek aan tijd, budget en expertise.

Zowel bij het Leidsch Dagblad als bij RTV Oost wordt GVAI genoemd als manier om de productieketen van visuele datajournalistiek te verkorten. Een redacteur van het Leidsch Dagblad benadrukt dat hun redactie momenteel beperkte mogelijkheden heeft voor het creëren van infographics en dat dit een gebied is waarin zij zich graag verder willen ontwikkelen:

> "Ik denk dat we met GVAI heel goed met gebruik van AI infographics zouden kunnen maken. Wij maken die momenteel niet en daar zijn we ook nooit heel sterk in geweest. AI biedt ons nu de mogelijkheden om informatie visueel duidelijker over te brengen."

Volgens de redacteur betekent GVAI vooral een manier om eindelijk visuele ondersteuning te bieden bij data-gedreven verhalen - iets wat tot nu toe simpelweg niet haalbaar was. Bij RTV Oost liggen de ambities iets hoger. Een AI-projectuitvoerder benadrukt dat GVAI hun redactie in staat stelt om interactieve visualisaties te maken die regionaal relevant zijn:

> "Wij zouden nu bijvoorbeeld interactieve grafiekjes kunnen maken van data, van het CBS bijvoorbeeld. Die zouden we in onze eigen vormgeving kunnen maken. We kunnen daar zelf eigen data uit trekken, bijvoorbeeld specifiek op de regio gefocust. En dan kun je in een half uur tot een uur tijd een fantastische interactieve grafiek maken waar een vormgever één of twee dagen mee bezig is."

Wat opvalt is dat beide respondenten GVAI vooral beschouwen als een middel om beperkingen binnen regionale redacties te compenseren. GVAI maakt het mogelijk om zonder externe vormgevers toch professioneel ogende visualisaties te maken. De technologie kan zo de capaciteiten van redacties vergroten en werkt als een manier om datajournalistiek te democratiseren bij redacties die hier normaal geen budget voor hebben.

In een tijd waarin journalistieke organisaties onder druk staan om begrijpelijke, betrouwbare en visueel overtuigende content te bieden, biedt GVAI redacties de mogelijkheid om datajournalistiek laagdrempelig te integreren in hun dagelijkse werkwijze - zonder in te leveren op journalistieke controle of redactionele onafhankelijkheid.

4.1.5 GVAI als katalysator van creativiteit

Naast de inzet van GVAI voor standaard beeldproductie, zien meerdere respondenten in de technologie ook een creatieve functie. GVAI wordt daarbij niet alleen gebruikt om visuals te genereren, maar ook als inspiratiebron, kladblok of visuele sparringpartner - een rol die zowel illustratoren als redacteuren nieuwe creatieve ruimte biedt.

Een adjunct-hoofdredacteur van Mediahuis beschouwt GVAI als een manier om snel meerdere visuele concepten te verkennen. Illustratoren kunnen verschillende beelden genereren, selecteren en vervolgens verder bewerken. De creatieve regie blijft volgens diegene altijd bij de maker:

> ”Het is je sparringspartner. Als hij iets maakt wat me niet bevalt, dan zeg ik nou ik zou hem toch wel blauw willen, of ik zou hem dat willen, of een andere uitstraling. Ja, dat kan ik zelf tekenen, maar ik kan het ook AI laten doen.”

Opvallend is dat de adjunct-hoofdredacteur een duidelijke grens trekt: AI mag ondersteunen, maar het eindbeeld blijft een redactioneel product. Diegene beschouwt AI-gecreëerde beelden pas als relevant als ze zijn bewerkt, geïntegreerd en afgestemd op redactionele wensen. Daarmee fungeert GVAI als hulpmiddel in het creatieve proces en is het geen maker maar een meedenker.

Bij RTV Oost gaat deze benadering nog een stap verder: daar wordt GVAI niet alleen ingezet door vormgevers, maar ook door redacteuren zonder grafische achtergrond. Een AI-projectuitvoerder benadrukt dat AI hen in staat stelt om zelfstandig visuele ideeën vorm te geven. Zo stelt die:

> ”Het mooie van AI is dat redacteuren hun eigen illustraties kunnen maken, zelfs als ze geen grafische ontwerpers zijn. Ze kunnen met prompts snel passende visuals genereren.”

Hier fungeert GVAI dus niet enkel als creatieve assistent, maar ook als instrument van redactionele autonomie. Het democratiseert beeldproductie binnen de redactie, waarbij niet de technische vaardigheid, maar de redactionele visie leidend wordt. Dit verschilt van Mediahuis, waar GVAI eerder als kladblok binnen een klassiek illustratieproces wordt geplaatst.

Wat opvalt is dat beide benaderingen GVAI inzetten om de vertaling van idee naar beeld te versnellen en te verrijken, maar de creatieve hiërarchie verschillend organiseren. Bij Mediahuis blijft de illustrator het creatieve eindpunt, terwijl bij RTV Oost de journalist zelf ook beeldmaker wordt. Deze verschuiving raakt aan bredere vragen over rolverdeling, creatieve zeggenschap en de veranderende vaardigheden binnen redacties.

4.1.6 Ontwikkeling van een eigen huisstijl

Binnen het bredere debat over GVAI en journalistieke verantwoordelijkheid is de ontwikkeling van een herkenbare visuele 'huisstijl' een opvallende strategie. RTV Oost loopt hierin voorop: het heeft als een van de weinige regionale redacties een eigen door GVAI gegenereerde huisstijl ontwikkeld om verwarring bij het publiek te voorkomen en redactionele herkenbaarheid te versterken. Beelden die met GVAI worden gegenereerd, zijn bewust níét fotorealistisch, maar illustratief en uniform vormgegeven. Volgens een AI-projectuitvoerder bij RTV Oost, is die herkenbaarheid essentieel voor het vertrouwen van de kijker:

> “We hebben de huisstijl echt voor de herkenbaarheid ontwikkeld, je ziet meteen: dit is een illustratie die bij Oost vandaan komt.”

RTV Oost gebruikt GVAI uitsluitend als er geen passend bestaand beeld beschikbaar is, waarbij de voorkeur uitgaat naar fotografie of ANP-beelden. Toch biedt deze vaste stijl praktische voordelen: redacteuren kunnen sneller zelf beelden produceren zonder afhankelijk te zijn van externe ontwerpers. Dit versnelt het proces en bewaakt tegelijkertijd de consistentie. Belangrijk is dat de keuze voor een vaste stijl hand in hand gaat met duidelijke ethische grenzen. GVAI wordt nadrukkelijk niet gezien als vervanger van redactionele creativiteit, en beelden mogen nooit misleidend zijn. De AI-projectuitvoerder is hierin stellig:

> “Het moet nooit lijken alsof het echt is. Dus degene die het beeld ziet mag niet in verwarring raken met ‘is dit echt of nep?’ Dat kan niet.”

Wat RTV Oost onderscheidt, is dat het de huisstijl ziet als transparantie naar hun publiek. Door de herkenbare, niet-realistische vormgeving wordt het voor de kijker meteen duidelijk dat het om een AI-beeld gaat, zonder dat dit telkens expliciet hoeft te worden vermeld.

Ook bij RTV Utrecht bestaat de ambitie om een herkenbare AI-stijl te ontwikkelen, geïnspireerd door de aanpak van RTV Oost. Volgens een digitaal innovator van RTV Utrecht worden fotorealistische AI-beelden uitgesloten, maar zoekt de redactie nog naar een passende visuele vorm:

> “ Wij zitten daarin op dezelfde lijn als RTV Oost. Zij zijn wel een stukje verder dan wij. Ze hebben een eigen huisstijl ontwikkeld in MidJourney [...] Wij gaan kijken om ook zoiets te doen.”

Deze overwegingen bij RTV Utrecht tonen aan dat de ontwikkeling van een eigen visuele stijl met GVAI steeds meer wordt gezien als een manier om consistentie en herkenbaarheid te waarborgen binnen regionale redacties. Het biedt redacties niet alleen controle over de visuele presentatie van hun content, maar versterkt ook hun visuele identiteit.

4.2 Risico’s en grenzen van GVAI in regionale journalistiek

GVAI biedt regionale redacties nieuwe mogelijkheden voor visuele storytelling, maar roept tegelijkertijd fundamentele journalistieke vragen op. De technologie brengt risico’s met zich mee die raken aan principes zoals waarheidsvinding, transparantie en verantwoordelijkheid. In dit subhoofdstuk worden drie risicogebieden uitgelicht die in de interviews prominent naar voren kwamen: bias en discriminatie, fotorealisme als grens, en auteursrechtelijke kwesties.

4.2.1 Bias en discriminatie in GVAI

Verschillende geïnterviewden wijzen op het risico dat GVAI bestaande stereotypen reproduceert. Deze bias kan leiden tot visuele misrepresentaties die niet alleen onjuist, maar ook schadelijk of discriminerend zijn.

Een duidend voorbeeld deed zich voor bij RTV Oost. Daar gebruikte een redacteur GVAI om een illustratie te maken bij een nieuwsverhaal over een verdwijning. In de prompt werd de afkomst van de betrokken vrouw vermeld, waarna er een beeltenis werd gegenereerd van een vrouw met een hoofddoek terwijl zij in werkelijkheid geen hoofddoek droeg. Volgens een AI-projectuitvoerder van RTV Oost leidde dit tot opschudding:

"Toen heeft de advocaat van die persoon gebeld. En wat bleek: die vrouw droeg eigenlijk helemaal geen hoofddoekje. Dat was dus bij ons wel even heel erg misgegaan [...]. Dat zijn die aannames die AI natuurlijk maakt, die vooroordelen die erin zitten."

Figuur 3

Culturele bias RTV Oost

Dit incident toont aan hoe GVAI bestaande culturele stereotypen kan versterken. GVAI associeerde de vermelde afkomst automatisch met een hoofddoek, waardoor een verkeerde voorstelling van de realiteit werd gegenereerd. Voor RTV Oost was dit de aanleiding om kritischer te gaan kijken naar de inhoud van gegenereerde afbeeldingen. Tevens besloten zij om geen gezichten meer te genereren in hun huisstijl, zo kan er nooit verwarring ontstaan tussen een gegenereerd persoon en een echt persoon.

Een ander voorbeeld werd genoemd door een eindredacteur social media van Omroep Gelderland. Tijdens een presentatie over bias in AI zag diegene hoe GVAI bij bepaalde beroepen een bijpassend gender stereotypeert:

"Als jij plaatjes van een dokter genereert, je 94% mannen in beeld krijgt en 6% vrouwen. Terwijl in werkelijkheid, 64% man is en 36% vrouw. Vraag je om een 'nurse', dan krijg je een

> Aziatische vrouw. Dus je krijgt sowieso 100% vrouwen en dan zijn ze ook nog eens allemaal Aziatisch. Dat is niet de werkelijkheid. ”

Diegene ziet dit als waarschuwing voor redacties: zelfs ogenschijnlijk neutrale prompts kunnen resulteren in beelden die een vertekend wereldbeeld uitstralen. Het gevaar zit volgens diegene niet alleen in grove fouten, maar juist in de subtiele manier waarop maatschappelijke vooroordelen visueel bevestigd worden.

Redacties zijn zich wel degelijk bewust van de risico's van bias in GVAI maar controlemechanismen lijken vaak te ontbreken. Tegelijkertijd bestaat de kans dat fouten, zoals het incident met de hoofddoek bij RTV Oost, zich voordoen. Hoewel redacties beseffen dat zorgvuldigheid nodig is, ontbreekt het vaak aan vaste werkwijzen of gedeelde kaders. Dat maakt bias tot een van de belangrijkste ethische aandachtspunten bij het gebruik van GVAI in regionale journalistiek.

4.2.2 Geen fotorealisme

Een van de meest expliciete grenzen die regionale redacties trekken in het gebruik van GVAI is het vermijden van fotorealisme. Alle geïnterviewden geven aan dat met GVAI gegenereerde beelden nooit de indruk mogen wekken dat ze echte foto's zijn. De zorg hierbij is niet alleen dat de beelden incorrecte details kunnen bevatten, maar vooral dat ze door het publiek als authentiek kunnen worden opgevat. Dat is iets wat haaks staat op de journalistieke plicht tot waarheidsgetrouwe weergave. Een adjunct-hoofdredacteur bij Mediahuis benadrukt deze houding met een voorbeeld waarin bewust is gekozen voor een overduidelijk getekende illustratie:

> “Die illustratie was duidelijk in cartoon stijl en over de top getekend. Iedereen kon zien: dit is niet echt, dit is een illustratie. Voor mij is dat prima. Maar als je zegt, AI maak een levensechte foto van een demonstratie [...], dan krijg je allemaal elementen in die foto die niet kloppen.”

Diegene wijst er daarmee op dat de geloofwaardigheid van journalistiek wordt ondermijnd wanneer GVAI-beelden suggereren realistisch te zijn. Die bezorgdheid beperkt zich niet tot de inhoud van het gegenereerde beeld, maar raakt aan het vermogen van het publiek om feit van fictie te onderscheiden.

Een vormgever bij De Gelderlander wijst daarnaast op het risico dat lezers, en met name oudere doelgroepen, mogelijk geen onderscheid kunnen maken tussen echte foto's en

AI-gegenereerde beelden. Hij stelt dat redacties rekening moeten houden met de mate waarin hun publiek AI herkent:

> ”Ik vraag me af of onze doelgroep, die is gewoon wat ouder, die de krant leest, überhaupt AI kent en of ze het kunnen onderscheiden van echt beeld.”

Volgens de vormgever van De Gelderlander vergroot het gebruik van fotorealistische beelden het risico op verwarring. Dat gebeurt niet omdat lezers niet kritisch zijn, maar omdat met GVAI-gegenereerde beelden steeds moeilijker van echt te onderscheiden zijn. Zeker bij publiek dat AI niet herkent, kan zo’n beeld als ‘bewijs’ worden geïnterpreteerd, zelfs als het beeld compleet verzonnen is.

Wat deze uitspraken onderstrepen, is dat regionale redacties kritisch zijn op de potentie van GVAI om publiek vertrouwen te schenden. Illustratieve AI-beelden worden gezien als bruikbaar - juist omdat ze afstand houden tot de werkelijkheid. Fotorealisme daarentegen wordt door de respondenten beschouwd als een grens die niet overschreden mag worden. Niet omdat het technisch onmogelijk zou zijn, maar omdat het fundamentele journalistieke waarden onder druk zet: transparantie, herkenbaarheid en de belofte dat wat je ziet, klopt.

4.2.3 Auteursrecht

Auteursrecht blijkt een terugkerend knelpunt in de gesprekken over GVAI. Respondenten maken zich zorgen over zowel het juridische eigenaarschap van AI-gegenereerde beelden als de ethische verantwoordelijkheid richting de makers van de gebruikte datasets. Een digitaal innovator bij RTV Rijnmond uit diens twijfels over de ondoorzichtigheid van de herkomst van AI-beelden:

> ”Ik zou bij beelden die met AI zijn gegenereerd altijd een caption willen gebruiken. Maar wie is dan de echte maker? En wat vinden de oorspronkelijke auteurs van de datasets die zijn gebruikt?”

De discussie over auteursrecht bij GVAI spitst zich toe op twee belangrijke kwesties: de herkomst van de gebruikte datasets en de invloed van stijl. Orie vraagt zich af of de originele makers van de gebruikte datasets weten dat hun werk is opgenomen in de trainingsdata van AI-modellen en of dit zonder hun toestemming is gebeurd. Deze zorgen weerspiegelen een bredere discussie binnen de journalistiek over de transparantie van AI-systemen en de ethische verantwoordelijkheid van redacties bij het gebruik van dergelijke technologie.

Hieruit blijkt dat redacties niet alleen worstelen met de juridische status van het

gegenereerde beeld, maar ook met de morele verantwoordelijkheid richting fotografen of kunstenaars wier werk - mogelijk onvrijwillig - onderdeel is van de trainingsdata.

Deze spanning tussen juridische en ethische overwegingen komt ook terug in de discussie over stijl. De update van ChatGPT waarmee gebruikers beelden kunnen genereren “in de stijl van” bekende animatiestudio’s heeft de bezorgdheid over stijlgebruik versterkt. Een adjunct-hoofdredacteur bij Mediahuis, benadrukt dat stijl an sich niet auteursrechtelijk beschermd is:

> ”De een maakt een schilderij met allemaal vakjes met kleurtjes, ik zeg maar wat. Een ander denkt: dat kan ik ook maar dan iets anders. Is dat dan het kopiëren van iets? Nee, dat is niet zo, je bouwt gewoon voort op een stijl die er al is, dat is geen auteursrechtenschending.”

De adjunct-hoofdredacteur beschouwt het gebruiken van stijl dus als een vorm van inspiratie, niet als inbreuk. Een AI-projectuitvoerder van RTV Oost, trekt echter een scherpere grens. Voor diegene ligt het probleem in het klakkeloos kopiëren van een herkenbare stijl zonder deze aan te passen:

> ”Als ik aan AI vraag of hij illustraties in de stijl van Hergé kan maken, dan doet hij dat keurig. Dat is iets wat eigenlijk niet moet kunnen. (...) Wat je dan gaat doen is een tekening maken in de stijl van Hergé en een paar andere kunstenaars. Dan krijg je een hele blend. Dan krijg je een compleet nieuwe stijl.”

Hieruit blijkt een verschil in benadering: waar Mediahuis het juridisch kader volgt, kiest RTV Oost voor een ethisch gemotiveerde strategie. Het combineren van stijlen en ontwikkelen van een unieke visuele signatuur wordt daar gezien als manier om zowel juridische risico’s als artistieke oneerlijkheid te vermijden.

Hoewel auteursrecht door veel respondenten als grijs gebied wordt gezien, delen zij een zorg over het onbedoeld schenden van rechten en de reputatieschade die dat met zich meebrengt. De wens om transparant te zijn, bijvoorbeeld via captions, illustreert dat redacties verantwoordelijkheid willen nemen - ook wanneer de juridische status van een beeld onduidelijk is. In plaats van rigide richtlijnen zoeken redacties naar werkbare praktijken die ethisch houdbaar en visueel onderscheidend zijn.

4.3 Transparantie bij GVAI in de journalistiek

Dit deelhoofdstuk onderzoekt hoe redacties omgaan met transparantie bij het gebruik van GVAI. Transparantie wordt door veel respondenten beschouwd als een cruciale voorwaarde voor het

behouden van geloofwaardigheid en vertrouwen van het publiek. De analyse is opgebouwd rond drie vragen: *waarom* journalisten transparantie belangrijk vinden, *hoe* zij dit in de praktijk vormgeven, en *wanneer* zij transparantie noodzakelijk achten. Deze indeling maakt het mogelijk om spanningen zichtbaar te maken tussen redacties die pleiten voor volledige openheid, en redacties die transparantie contextueel of functioneel benaderen. Zo biedt dit hoofdstuk inzicht in de afwegingen die regionale nieuwsorganisaties maken in hun omgang met GVAI.

4.3.1 Het belang van transparantie: waarom is het essentieel?

Transparantie wordt door de respondenten gezien als een fundamentele voorwaarde voor het verantwoord gebruik van GVAI in de journalistiek. Het is niet slechts een kwestie van eerlijkheid of ethiek, maar vooral een middel om vertrouwen bij het publiek te behouden. In een tijd waarin mediabronnen onder druk staan en desinformatie toeneemt, benadrukken journalisten het belang van structurele verantwoording over hoe content tot stand komt.

Verantwoording wordt door meerdere respondenten expliciet gekoppeld aan vertrouwen. Een eindredacteur social media bij Omroep Gelderland stelt dat het publiek altijd moet kunnen nagaan waar beeldmateriaal vandaan komt - zeker bij AI-gebruik:

> "Alles wat je maakt met AI, daar moet een soort bronvermelding bij komen te staan. Zodat het publiek weet waar je je informatie vandaan haalt."

De eindredacteur social media beschouwt transparantie als een noodzakelijke voorwaarde voor journalistieke integriteit, met het oog op het herstel van vertrouwen in een tijd van groeiende wantrouwen in media:

> "De toekomst van de journalistiek zit heel erg in verantwoording afleggen van hoe je verhalen maakt. Omdat het vertrouwen in de media gewoon historisch laag is."

Ook een verslaggever bij NH Nieuws benadrukt het belang van openheid als fundament van betrouwbaarheid:

> "Je moet daar natuurlijk zo duidelijk in zijn als je maar kan. Heel transparant: dit is met AI gegenereerd. [...] Je wil de waarheid vertellen, geen onzin verkondigen."

Een adjunct-hoofdredacteur bij Mediahuis wijst erop dat transparantie over de herkomst van beeldmateriaal geen vrijblijvende keuze is, maar beleid. Het publiek moet exact weten wat het ziet en erop kunnen vertrouwen dat de redactie transparant is:

> "Het moet helder zijn voor de lezer wat het is. En wij zijn natuurlijk garant dat alles klopt en deugt."

Deze opvattingen maken duidelijk dat transparantie wordt gezien als een instrument om misleiding te voorkomen, redactionele werkwijzen controleerbaar te houden en vooral het publieke vertrouwen te versterken. Transparantie houdt in dat niet alleen zichtbaar is dát een beeld met AI is gemaakt, maar ook hoe en waarom die keuze is gemaakt. Verantwoording fungeert daarmee als brug tussen technologische innovatie en journalistieke betrouwbaarheid.

4.3.2 Hoe moet transparantie worden gegeven?

Nu transparantie als essentieel wordt beschouwd, is de vraag: *hoe* realiseren redacties dit in de praktijk? Respondenten noemen daarbij verschillende strategieën, variërend van directe labeling tot relationele vormen van verantwoording. Een veelgebruikte methode is het plaatsen van onderschriften (captions) onder beeldmateriaal. Op die manier wordt voor het publiek direct zichtbaar dat een beeld met behulp van AI tot stand is gekomen. Een digitaal innovator van RTV Utrecht noemt dit een logische manier voor toelichting:

> "Als je naar onze artikelen kijkt, staat er onder onze foto's altijd waar de foto vandaan komt. Ik kan me voorstellen dat we er dan bij zouden vermelden dat de foto met Midjourney is gemaakt."

Ook een redacteur van het Leidsch Dagblad ziet onderschriften als het geschikte middel om transparantie direct bij het beeld te borgen. Andere redacties kiezen voor toelichting via de website. RTV Oost heeft bijvoorbeeld een aparte pagina ingericht waarop helder wordt uitgelegd waarvoor AI wordt ingezet en waarom. Volgens de AI-projectuitvoerder van RTV Oost is dat een bewuste keuze:

> "Daar staat precies aangegeven waar wij AI voor gebruiken en waarom. [...] Als mensen vragen hebben, kunnen we daar altijd naar verwijzen." Deze vorm van transparantie heeft niet alleen een informerende functie, maar biedt ook houvast in de dialoog met het publiek.

Naast expliciete vermeldingen via captions en websites, wijzen meerdere respondenten ook op het belang van vertrouwen dat voortkomt uit interactie met het publiek. Transparantie wordt hier niet alleen als label gezien, maar als iets dat voortkomt uit een dialoog met je publiek. Een digitaal innovator van RTV Rijnmond stelt:

> "De menselijkheid van bijvoorbeeld een dialoog kan daar heel erg bij helpen."

De AI-projectuitvoerder van RTV Oost stelt dat ook de herkenbaarheid en het imago van het medium bijdragen aan het gevoel van verantwoording:

> "Het gaat erom dat je als RTV Oost een betrouwbaar merk bent. Dan mag je ervan uitgaan dat alles journalistiek verantwoord is."

In de praktijk geven redacties dus op uiteenlopende manieren invulling aan transparantie: door middel van directe onderschriften, centrale uitleg op de website, of via relationele vormen van vertrouwen. Dit verschil in aanpak laat zien dat transparantie zowel technisch als moreel wordt ingevuld - niet alleen door informatie te geven, maar ook door als redactie betrouwbaar en aanspreekbaar te zijn.

4.3.3 Wanneer moet transparantie worden gewaarborgd?

Over de manier waarop transparantie wordt toegepast is redelijk consensus, over *wanneer* deze transparantie moet worden toegepast lopen de opvattingen sterk uiteen. Respondenten positioneren zich op een spectrum dat reikt van structurele openheid tot meer situationele of impliciete benaderingen. Dit spanningsveld raakt aan diepere vragen over verantwoordelijkheid, zeggenschap en controle binnen journalistieke praktijken rond GVAI.

Een eerste groep respondenten pleit voor volledige transparantie bij elk gebruik van GVAI, ongeacht de inhoud of context van het beeld. Zij beschouwen transparantie niet als optioneel, maar als vaste journalistieke plicht. Een freelance camjo voor regionale omroepen stelt dat het publiek altijd recht heeft om te weten of AI betrokken was:

> "Ten alle tijden heel duidelijk vermelden wanneer AI in het spel is. Dat zou ik echt een ijzeren regel vinden."

Ook een socialmediaredacteur bij AT5 benadrukt de noodzaak van structurele openheid bij serieuze journalistieke producties:

> "Bij nieuwsfoto's zou ik dat 100% transparant willen uitleggen."

Volgens deze respondenten is het publiek altijd gerechtigd te weten of AI betrokken was. Het niet expliciet benoemen van AI-gebruik zou volgens hen afbreuk doen aan de betrouwbaarheid van het medium. Deze positie stelt het publieke vertrouwen centraal als constante voorwaarde voor

verantwoorde beeldproductie.

Daartegenover staat een visie die transparantie contextueel benadert. Vanuit dit perspectief is expliciete vermelding alleen noodzakelijk wanneer AI een substantiële rol heeft gespeeld in de totstandkoming van het beeld. Een digitaal innovator bij RTV Utrecht verwoordt deze afweging als volgt:

> "We melden als iets met AI is gemaakt, als AI een essentiële rol heeft gespeeld bij de productie van iets. En die is meteen al een stukje grijzer want wanneer heeft AI nou een essentiële rol gespeeld?"

Deze benadering maakt ruimte voor journalistiek vakmanschap en interpretatie. Tegelijkertijd ontstaat daarmee een spanningsveld: wie bepaalt wat 'essentieel' is en wanneer het publiek het recht heeft dat te weten? Transparantie verandert hier van een vast journalistiek principe in een redactionele afweging, wat consistentie tussen producties potentieel onder druk zet.

Een meer minimalistische benadering komt van een adjunct-hoofdredacteur bij Mediahuis. Hij vindt transparantie pas noodzakelijk als een beeld volledig met behulp van GVAI is gegenereerd, zonder menselijke tussenkomst:

> "Als het een illustratie is die voor 100% gegenereerd is door AI, dan zeggen we dat. Het moet geen grijs gebied zijn."

Deze minimale benadering introduceert een heldere, toetsbare grens, maar roept vragen op over situaties waarin mens en AI gezamenlijk bijdragen aan een beeld. Door alleen bij volledig gebruik van GVAI transparant te zijn, ontstaat het risico dat het publiek onbewust wordt blootgesteld aan AI-invloeden die niet als zodanig worden herkend.

Een opvallende afwijking van zowel structurele als situationele transparantie vormt de benadering van RTV Oost. Een AI-projectuitvoerder aldaar legt uit dat hun redactie bewust geen expliciete labels gebruikt bij GVAI-beelden, omdat deze altijd in een herkenbare illustratieve stijl worden gegenereerd:

> "Het is echt een tekening [...] heel duidelijk, dit is een illustratie. Door die eigen huisstijl zijn wij direct herkenbaar als Oost."

RTV Oost beschouwt GVAI als een gereedschap binnen een creatief proces dat volledig in handen ligt van de redactie. Volgens de AI-projectuitvoerder fungeert de visuele stijl zelf als vorm van

impliciete transparantie. AI wordt hier gezien als een creatief gereedschap binnen een proces dat volledig in handen ligt van de redactie:

> "We vergelijken het wel eens met Photoshop. [...] Dat is onze creatie, daarom zetten we er niet bij dat AI het heeft gemaakt."

Deze benadering wijkt af van expliciete labeling en legt het vertrouwen in de herkenbaarheid van stijl en daarmee in het medium zelf. Deze keuze is niet onomstreden. Een digitaal innovator bij RTV Utrecht stelt dat ook bij illustraties waarin GVAI slechts een rol speelt, transparantie vereist is:

> "Wij zeggen bij dat soort illustraties bijvoorbeeld dat het wel belangrijk is om te melden dat AI een rol heeft gespeeld."

Hier wordt duidelijk dat er niet alleen verschil van inzicht is over wanneer transparantie vereist is, maar ook over het creatieve eigenaarschap van GVAI-producties.

De spanning tussen structurele en situationele transparantie gaat over de vraag in hoeverre openheid een vast uitgangspunt moet zijn of een redactionele afweging blijft. De keuzes die redacties hierin maken, weerspiegelen hun visie op zeggenschap, verantwoordelijkheid en betrokkenheid van het publiek bij de totstandkoming van journalistieke producties.

Zo laat deze paragraaf zien dat transparantie bij GVAI niet slechts een uitvoeringskwestie is, maar een fundamentele uiting van redactionele identiteit. In de afweging wanneer transparantie noodzakelijk is, tekent zich een bredere journalistieke houding af: tussen de wens om openheid te bieden, en de behoefte om redactionele autonomie en interpretatieruimte te behouden.

4.4 Huidige richtlijnen en beleid voor GVAI bij regionale omroepen

Het vorige subhoofdstuk liet zien dat redacties uiteenlopend denken over het juiste moment om transparantie bij toepassingen van GVAI te waarborgen. Terwijl sommige redacties pleiten voor structurele openheid, hanteren anderen een meer contextuele of zelfs impliciete benadering. Deze verschillen onderstrepen niet alleen het belang van transparantie als redactionele keuze, maar leggen ook een bredere behoefte bloot aan duidelijke kaders en afspraken. In een praktijk waarin AI-beeldproductie steeds toegankelijker wordt, groeit de noodzaak om journalistieke principes ook beleidsmatig te verankeren.

In dit hoofdstuk staat daarom de vraag centraal hoe regionale nieuwsorganisaties richtlijnen ontwikkelen om het gebruik van GVAI in goede banen te leiden. Welke principes worden geformuleerd rond menselijke controle, transparantie en juridische conformiteit? En op welke

manier vertalen deze zich naar werkbare beleidsvormen? Door het beleid van RTV Oost en RTV Utrecht naast elkaar te leggen, wordt zichtbaar hoe redacties structurele keuzes maken die de eerder geschetste spanningen rond verantwoordelijkheid en openheid trachten te structureren.

Om zicht te krijgen op hoe GVAI in de praktijk wordt gereguleerd, worden in deze paragraaf de beleidslijnen van RTV Oost en RTV Utrecht nader onderzocht. Deze twee omroepen hanteren elk een eigen benadering van menselijke controle, transparantie, juridische conformiteit en visuele herkenbaarheid, en bieden zo waardevolle voorbeelden van hoe richtlijnen op redactioneel niveau vorm kunnen krijgen.

4.4.1 Human in the loop: menselijke controle als voorwaarde

Zowel bij RTV Oost als bij RTV Utrecht vormt menselijke controle een kernvoorwaarde voor het gebruik van GVAI. Beide omroepen hanteren het principe van *human in the loop*, wat betekent dat GVAI nooit zelfstandig content mag produceren zonder dat een mens de eindverantwoordelijkheid draagt. Deze controle is voor beide redacties niet alleen een operationele maatregel, maar een ethische grens.

Bij RTV Utrecht is menselijke controle een van de drie fundamentele pijlers van hun beleid rondom GVAI. Dit betekent dat redacteuren en verslaggevers altijd verantwoordelijk blijven voor de inhoud die zij creëren met behulp van GVAI. Volgens een digitaal innovator bij RTV Utrecht komt dit neer op een strikte eindcontrole door de menselijke gebruiker:

> "Wij zijn verantwoordelijk, dus er is altijd een menselijke eindcontrole over iets wat AI aan output geeft. Om een voorbeeld te geven: wij gebruiken al een lange tijd een koppengenerator die dus koppen bedenkt bij artikelen. Als je daar van de kop pakt en die dekt de lading van het artikel totaal niet dan is het niet de schuld van de koppengenerator maar jouw schuld omdat je niet kritisch bent geweest."

Deze nadruk op verantwoordelijkheid zorgt ervoor dat redacteuren altijd kritisch blijven op de inhoud die zij publiceren, ook als die inhoud (deels) door AI is gegenereerd. Bij RTV Utrecht is deze controle structureel ingebed in het beleid: AI mag ondersteuning bieden, maar nooit de journalistieke eindverantwoordelijkheid overnemen.

Ook bij RTV Oost is menselijke controle een vaste waarde in het gebruik van GVAI. Een AI-projectuitvoerder bij RTV Oost benadrukt dat het publiek erop moet kunnen vertrouwen dat alles wat de omroep publiceert is gecontroleerd door een menselijke redacteur:

> "Je mag er als lezer vanuit gaan dat wat wij brengen dat ook echt geverifieerd is. Dat daar een redacteur achter zit, dat er een betrouwbare journalistieke organisatie achter zit. En daardoor is die controle ook zo mega belangrijk. Dat er altijd een human in the loop zit. Dat er altijd een eindcontrole op AI is door een mens die verantwoordelijk is."

Deze gedeelde nadruk op menselijke eindcontrole illustreert dat GVAI door redacties alleen als journalistiek verantwoord wordt beschouwd zolang het ingebed is in bestaande structuren van controle, ethiek en verantwoording. Daarmee vormt het principe van *human in the loop* niet alleen een technische voorwaarde, maar ook een fundamentele grens voor de autonomie van GVAI in de regionale nieuwsproductie.

4.4.2 Transparantie

Transparantie is een van de kernprincipes in de richtlijnen voor het gebruik van GVAI bij zowel RTV Oost als RTV Utrecht. Beide omroepen erkennen dat openheid over AI-gebruik essentieel is om het vertrouwen van het publiek te behouden. Toch verschilt de invulling van dit principe aanzienlijk: waar de ene redactie kiest voor expliciete labeling, kiest de ander voor relationele verantwoording via communicatie en stijl.

Bij RTV Utrecht is transparantie een van de drie vaste pijlers van het GVAI-beleid. Transparantie betekent hier dat de redactie verplicht is om te melden wanneer AI een substantiële rol heeft gespeeld in de totstandkoming van beeldmateriaal. Volgens een digitaal innovator bij RTV Utrecht draait het om het expliciet benoemen van AI-gebruik op het moment dat dit een bepalende bijdrage levert:

> "En de tweede is dan dat wij transparant zijn. We melden als iets met AI is gemaakt, als AI een essentiële rol heeft gespeeld bij de productie daarvan."

RTV Oost hanteert een minder formele maar bredere benadering van transparantie. In plaats van afzonderlijke labeling bij elk AI-gegenereerd beeld, ligt de nadruk op het informeren van het publiek via toelichtende artikelen, interviews of antwoord op vragen. Transparantie is hier niet gekoppeld aan productniveau, maar aan redactionele openheid en toegankelijke communicatie. De AI-projectuitvoerder benadrukt deze insteek:

> "Ik heb zelf ook een artikel geschreven over onze AI-stem bijvoorbeeld, dat we dat doen. En als je er vragen over krijgt, die eerlijk beantwoorden en vertelt waarom je dit

> doet en hoe je dit doet en hoe je het inzet. Transparantie is gewoon het belangrijkste denk ik."

Opvallend is dat RTV Utrecht transparantie inzet als controlemechanisme - gekoppeld aan de inhoud en mate van AI-invloed - terwijl RTV Oost, ongeacht de mate van GVAI-betrokkenheid, vertrouwt op relationele legitimiteit. Daarmee vertegenwoordigen beide redacties twee verschillende visies op hoe transparantie het best kan bijdragen aan publieke verantwoording: via labeling of via reputatie.

Deze tegenstelling weerspiegelt een breder spanningsveld binnen de regionale journalistiek: is transparantie een concrete handeling, of een continu proces van relationele verantwoording? Beide benaderingen laten zien dat transparantie niet eenduidig hoeft te zijn, zolang vertrouwen en controleerbaarheid door het publiek worden gewaarborgd.

4.4.3. Juridische conformiteit

Zowel RTV Oost als RTV Utrecht erkennen het belang van juridische conformiteit bij het gebruik van GVAI. Beide omroepen hanteren beleid dat is afgestemd op bestaande wet- en regelgeving, waaronder de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG) en de aankomende Europese AI Act. De juridische borging wordt actief opgevolgd door beide redacties, maar de manier waarop dit gebeurt verschilt qua houding en benadering.

Bij RTV Utrecht is juridische conformiteit een van de drie pijlers van het GVAI-beleid. De redactie kiest voor een strikt juridische lijn, waarbij de wet leidend is in iedere toepassing van AI. Een digitaal innovator licht toe:

> "Nummer drie is: we houden ons aan de wet. En dat is de AVG en de GDPR en dat is wel een beetje onduidelijk hoe dat wordt ingevuld, maar de AI-act zal daar ook onderdeel van uitmaken."

Deze insteek vertaalt zich in een voorzichtige houding: pas als de juridische kaders helder zijn, wordt geëxperimenteerd met toepassingen. Privacygevoelige informatie wordt niet verwerkt zonder expliciete toestemming, en er is voortdurende aandacht voor toekomstige regelgeving.

RTV Oost hanteert eveneens een juridisch bewuste aanpak, maar vult deze actiever en eigenstandig in. Waar wetgeving ontbreekt of onduidelijk is, formuleert de redactie zelf richtlijnen om morele en juridische verantwoordelijkheid te borgen. Een AI-projectuitvoerder beschrijft deze werkwijze als volgt:

> “Dat heeft natuurlijk met die EU-act te maken, die gaat over de vooroordelen die in AI zitten. Dat je dat eruit moet halen.”

Concrete voorbeelden illustreren deze proactieve benadering: zo heeft RTV Oost een juridisch contract opgesteld met hun AI-stemacteur, waarin het gebruik en eigenaarschap van de stem expliciet is vastgelegd. Daarnaast vermijdt de redactie AI-beelden waarin gezichtsherkenning mogelijk is, om te voldoen aan privacywetgeving en ethische normen.

Wat opvalt, is dat beide omroepen juridisch bewust opereren, maar verschillende strategieën hanteren. RTV Utrecht kiest voor strikt juridisch vasthouden aan formele kaders, terwijl RTV Oost ruimte neemt om op eigen initiatief aanvullend beleid te ontwikkelen. Die proactieve invulling weerspiegelt een bredere overtuiging bij RTV Oost dat juridische conformiteit ook verantwoordelijkheid impliceert in grijze zones - juist waar wetgeving (nog) niet bestaat.

Deze benadering maakt duidelijk dat juridische conformiteit bij GVAI niet alleen een kwestie is van naleving, maar ook van normstelling. De manier waarop omroepen deze verantwoordelijkheid invullen, laat zien hoe juridische zorgvuldigheid kan functioneren als waarborg voor ethische innovatie.

4.4.4 Een herkenbare visuele stijl voor AI-gegenereerde beelden

RTV Oost onderscheidt zich door de bewuste keuze voor een eigen visuele stijl bij AI-gegenereerde beelden. Deze stijl is niet alleen herkenbaar, maar ook ontworpen om verwarring bij het publiek te voorkomen. Beelden die met AI zijn gemaakt, worden enkel ingezet wanneer geen geschikt bestaand beeld beschikbaar is, en zijn nadrukkelijk gepositioneerd als illustraties.

> “Het moet nooit lijken alsof het echt is. Dus degene die het beeld ziet mag niet in verwarring raken met ‘is dit echt of nep?’. Daarom hebben we gekozen voor een herkenbare illustratieve stijl.”

Door te kiezen voor een consistente visuele stijl, waarin herkenbaarheid en afstand tot de werkelijkheid centraal staan, maakt RTV Oost onderscheid tussen door mensen gemaakte fotografie en synthetisch beeld. Deze strategie fungeert feitelijk als een vorm van impliciete transparantie: de stijl draagt zelf de boodschap dat het om kunstmatig gegenereerd beeld gaat, zonder dat daar expliciete labeling aan te pas komt.

Wat opvalt, is dat RTV Oost hier niet alleen inzet op publieksduiding, maar ook op merkidentiteit. De illustratieve stijl is ingebed in de huisstijl van de redactie en draagt bij aan het vertrouwen in de bron. Daarmee overstijgt deze visuele technische keuzes en raakt deze aan

bredere journalistieke waarden zoals transparantie, herkenbaarheid en geloofwaardigheid. Deze benadering laat zien dat visuele stijlkeuzes bij GVAI niet enkel esthetisch of praktisch zijn, maar strategisch kunnen worden ingezet als instrument van transparantie en journalistieke positionering.

4.5 Kennissilo's en redactionele kennisdeling over AI

Verantwoorde inzet van GVAI vereist niet alleen technische beheersing en ethische reflectie, maar ook brede interne kennisdeling. Toch blijkt uit de interviews dat kennis over AI binnen regionale redacties vaak geconcentreerd is in kleine, afgeschermde groepen. Deze kennissilo's vormen een risico voor een collectieve, transparante en zorgvuldige omgang met GVAI, omdat zij leiden tot asymmetrische besluitvorming, onzekerheid op de werkvloer en een gebrek aan kritische reflectie.

In dit hoofdstuk wordt onderzocht hoe deze silo's zich manifesteren en wat de gevolgen zijn voor de redactionele cultuur. In 4.5.1 staat de problematiek van gesloten kennisstructuren centraal. In 4.5.2 wordt het model van RTV Oost geanalyseerd als alternatief: een praktijkvoorbeeld waarin AI-geletterdheid, interne samenwerking en gedeeld eigenaarschap centraal staan. Deze vergelijking biedt inzicht in hoe redacties AI van een afgeschermd beleidsdomein kunnen transformeren tot een gedeelde redactionele verantwoordelijkheid.

4.5.1 Gesloten kennisstructuren en cultuur van zwijgen

Kennissilo's, waarbij kennis over GVAI geconcentreerd blijft bij een kleine groep technische of leidinggevende medewerkers, belemmeren de collectieve ontwikkeling van journalistiek beleid en praktische richtlijnen. In veel regionale redacties wordt AI nog niet behandeld als een gedeeld redactioneel onderwerp, maar eerder als een aangelegenheid van het management of de technische staf. Deze organisatorische scheiding leidt tot terughoudendheid, onwetendheid en het risico dat belangrijke perspectieven worden uitgesloten.

De gevolgen van deze silo's worden zichtbaar in ongelijk verdeelde kennis, beperkte inspraak en een cultuur van terughoudendheid. Zo geeft een verslaggever bij een regionale omroep aan dat hij niet alleen weinig kennis heeft van AI, maar zich ook buitengesloten voelt van het beleidsvormingsproces:

> "We gebruiken nog geen AI, dus we hoeven ook nog niet over na te denken hoe we richtlijnen dan gaan verwoorden en toepassen. (...) Ik zou bijna zeggen, je hebt onze huidige hoofdredacteur nodig om dit voor je te duiden. Want aan zijn regels heb ik mij te houden. Want ja, ik kan iets vinden, maar de omroep kan iets heel anders bepalen."

Deze uitspraak laat zien hoe GVAI binnen sommige redacties benaderd wordt als een onderwerp voor het management, niet voor de werkvloer. De top-down structuur die hieruit spreekt, belemmert een bredere participatie en voedt het idee dat AI een technologisch beleidsdossier is - en dus geen thema waar iedere journalist of medewerker zich mee mag of kan bemoeien. Hierdoor ontstaat niet alleen een kennissilo, maar ook een asymmetrische machtsverhouding ten aanzien van de inzet van AI.

De gesloten kennisstructuur gaat vaak gepaard met een redactionele cultuur waarin medewerkers zich terughoudend opstellen in het uiten van ideeën of zorgen over AI. Deze terughoudendheid wijst op een cultuur waarin kritiek of vragen over AI niet altijd welkom zijn, of waarin men vreest dat afwijkende meningen gevolgen kunnen hebben. Dit kwam naar voren toen de vormgever van een lokale krant werd gevraagd of hij bang was zijn baan te verliezen door GVAI:

> "Ik moet wel een beetje oppassen wat ik zeg maar… ik ben niet bang voor mijn baan, laten we het zo zeggen."

Hoewel de vormgever hiermee zijn vertrouwen in zijn baanzekerheid uitdrukt, laat de formulering ook zien dat het bespreken van AI-gerelateerde onderwerpen gevoelig kan liggen. Er is sprake van een sfeer waarin voorzichtigheid geboden is, en waarin medewerkers zich mogelijk geremd voelen om bij te dragen aan een open discussie over technologische innovaties die hun werk direct raken.

Wanneer silo's, hiërarchische besluitvorming en zwijgcultuur samenkomen, blijft GVAI een onderwerp van enkelen in plaats van een collectieve verantwoordelijkheid. De kans om te leren van ervaringen op de werkvloer wordt gemist, en er ontstaat geen gemeenschappelijk normatief kader. In een tijd waarin AI steeds vaker deel uitmaakt van redactionele processen, vormt dit een risico: niet alleen voor de kwaliteit van de besluitvorming, maar ook voor het vertrouwen in de journalistiek zelf.

De volgende paragraaf onderzoekt hoe RTV Oost deze dynamiek bewust probeert te doorbreken. Hun benadering is gericht op samenwerking, kennisdeling en organisatiebrede AI-geletterdheid - en biedt zo een concreet voorbeeld van hoe redacties AI wél als gedeelde praktijk kunnen benaderen.

4.5.2 Het model van RTV Oost: van silo naar samenwerking

Waar in bepaalde regionale redacties sprake is van kennissilo's, een top-down benadering en een cultuur van voorzichtigheid, kiest RTV Oost bewust voor een andere koers. De omroep ontwikkelde een model waarin interne kennisdeling, multidisciplinaire samenwerking en AI-geletterdheid

centraal staan. Daarmee biedt RTV Oost een alternatief voor de gesloten kennisstructuren zoals die elders in het landschap worden gesignaleerd. De aanpak is expliciet gericht op het doorbreken van silo's, het stimuleren van onderlinge communicatie en het verbreden van eigenaarschap over AI binnen de gehele organisatie.

Centraal in het model staat de rol van de AI-projectuitvoerder. Deze functie is nadrukkelijk niet beperkt tot technische implementatie, maar richt zich ook op begeleiding, coaching en het bevorderen van een ethische en open cultuur rondom AI. De AI-projectuitvoerder is zichtbaar en aanspreekbaar binnen de redactie, en onderhoudt daarnaast actief contact met andere afdelingen.

> "In mijn rol heb ik zitting genomen op de redactie, dus benaderbaar maar ook coachend naar medewerkers. Eigenlijk ben ik naast aanjager ook een verbinder."

Deze fysieke en sociale nabijheid tot het redactiewerk stelt hem in staat om laagdrempelig vragen te beantwoorden, zorgen te adresseren en een brug te slaan tussen management en werkvloer. Waar AI-beleid elders top-down wordt opgelegd, werkt RTV Oost juist aan een vorm van begeleid participatief beleid, waarin medewerkers kunnen meedenken, experimenteren en feedback geven binnen duidelijke kaders. Deze aanpak bevordert niet alleen het draagvlak, maar ook het kritisch bewustzijn.

Om kennisdeling structureel te verankeren, heeft RTV Oost een intern AI-Lab opgezet. Dit lab bestaat uit ongeveer tien medewerkers afkomstig uit uiteenlopende afdelingen: redactie, ICT, vormgeving, marketing, finance, P&O, social media, mediatechniek en radio. Elke deelnemer fungeert binnen volgens de AI-projectuitvoerder zijn of haar afdeling als een soort AI-ambassadeur:

> "Het AI-Lab is opgezet met vertegenwoordiging van iedere afdeling. We komen elke twee weken bij elkaar om elkaar te briefen en ideeën te delen. Ze coachen hun eigen afdeling en houden collega's op de hoogte."

Door deze opzet wordt voorkomen dat AI-expertise blijft hangen bij een kleine groep specialisten. In plaats daarvan wordt AI onderdeel van het collectieve leerproces binnen de hele organisatie. Het lab fungeert als platform voor idee-uitwisseling, probleemoplossing en gezamenlijke innovatie. Daarmee vormt het een tegenkracht tegen de klassieke kennissilo's, waarin afdelingen los van elkaar opereren en communicatie stokt.

Een ander krachtig element in het model van RTV Oost is de inzet op AI-geletterdheid als een organisatiebrede competentie. Trainingen in AI-tools zoals MidJourney en ChatGPT worden niet beperkt tot de redactie, maar ook aangeboden aan collega's van andere afdelingen. De nadruk ligt

daarbij niet alleen op het gebruik van tools, maar ook op het begrijpen van de ethische, visuele en journalistieke implicaties ervan:

> "Bijna de helft van onze medewerkers is nu getraind in het gebruik van AI-tools. We leggen uit wat AI kan, maar ook wat de beperkingen zijn en welke ethische overwegingen belangrijk zijn."

Met deze benadering wordt AI uit het domein van de techniek gehaald en gepositioneerd als een vaardigheid die iedereen aangaat. Dit leidt tot een gedeeld begrippenkader en een bredere gevoeligheid voor de maatschappelijke en journalistieke impact van GVAI. De trainingen bieden ook ruimte voor vragen, kritische reflectie en dialoog - precies die elementen die in veel redacties juist ontbreken door een cultuur van zwijgen.

De visie van RTV Oost beperkt zich niet tot de eigen organisatie. Binnen het project Regiogroei werkt de omroep samen met andere regionale spelers om het AI-model verder te verspreiden en gezamenlijk te leren. Er zijn inmiddels pilots gestart waarbij het RTV Oost-model wordt getest bij andere omroepen. Ook worden gezamenlijke tools ontwikkeld, zoals een doorzoekbaar archief op basis van LLM-technologie en een AI-promptbibliotheek.

> "Wij lopen voorop in het gebruik van AI binnen de regionale omroepen. En dat zien andere omroepen ook. Er is nu zelfs een pilot goedgekeurd om ons model bij andere omroepen te testen."

Door kennis en instrumenten te delen, verlaagt RTV Oost de drempel voor collega-organisaties om zelf met AI aan de slag te gaan. Daarmee verandert kennisdeling van een intern in een interregionaal principe. De omroep fungeert als rolmodel voor sectorbrede innovatie, waarbij AI-gebruik niet alleen verantwoord, maar ook collectief wordt ontwikkeld.

Het model van RTV Oost laat zien dat het mogelijk is om top-down beleid en gesloten kennisculturen om te buigen naar een participatief, open en leergericht model voor AI-gebruik. Door te investeren in coaching, interdisciplinaire samenwerking en AI-geletterdheid voor iedereen, slaagt de omroep erin om kennissilo's te doorbreken en ruimte te creëren voor experiment én reflectie. In een medialandschap waarin onzekerheid en fragmentatie rond AI de norm zijn, biedt dit model een waardevol en praktisch alternatief dat ook voor andere redacties navolging verdient.

4.6 Meer ruimte voor experimenteren bij regionale redacties

Opvallend in dit onderzoek is de waarneming dat regionale redacties, zoals RTV Oost, meer ruimte lijken te ervaren voor experimenteren met GVAI dan hun landelijke tegenhangers. Volgens de AI-projectuitvoerder bij RTV Oost, hangt dit samen met het relatief beperkte afbreukrisico waarmee regionale media worden geconfronteerd. De AI-projectuitvoerder stelt dat het effect van eventuele fouten binnen regionale contexten beperkter is dan bij landelijke media, waardoor redacties eerder geneigd zijn om te innoveren en nieuwe technologieën zoals GVAI te verkennen:

> "Wij zijn een regionale omroep, dus ons publiek is ongeveer een miljoen mensen. Als er eens een keertje iets niet helemaal goed gaat en je corrigeert dat ook weer, heeft dat een minder groot effect op je geloofwaardigheid dan een NOS dat heeft. Die hebben veel meer te verliezen, denk ik. Die liggen toch wel meer onder een vergrootglas."

Deze grotere experimenteerruimte vertaalt zich in de praktijk bij RTV Oost naar concrete toepassingen, zoals de ontwikkeling van een eigen AI-visuele huisstijl, de inzet van AI voor voice-overs, en het actief testen van AI-toepassingen in de productieomgeving. RTV Oost positioneert zichzelf bewust als een "proefkeuken", waar nieuwe technieken worden uitgeprobeerd met het oog op praktische implementatie, educatie en kennisdeling binnen en buiten de organisatie.

Daarnaast benadrukt de AI-projectuitvoerder dat deze experimentele houding gepaard gaat met een hoge mate van verantwoordelijkheid en controle. Elk gebruik van AI wordt voorafgegaan door ethische overwegingen, afstemming met collega's en waar nodig expliciete verantwoording aan het publiek. Daarmee laat RTV Oost zien dat experimenteerruimte niet gelijk hoeft te staan aan vrijblijvendheid. Juist door experimenten goed te begeleiden, transparant te communiceren en fouten bespreekbaar te maken, ontstaat er ruimte om te leren en beleid te ontwikkelen.

5. Discussie

In dit hoofdstuk wordt gereflecteerd op de bevindingen uit het empirisch onderzoek naar het gebruik van GVAI binnen regionale journalistieke redacties in Nederland. Het doel is om deze bevindingen te synthetiseren, te duiden in het licht van bestaande literatuur en te analyseren met oog voor de bredere journalistieke en maatschappelijke implicaties. Waar hoofdstuk 4 vooral beschrijvend en empirisch van aard was, biedt dit hoofdstuk een analytisch kader waarin de centrale spanningsvelden rond GVAI-gebruik worden besproken.

De discussie richt zich op de belangrijkste dilemma's die uit het veldonderzoek naar voren kwamen, zoals de balans tussen innovatie en journalistieke integriteit, de variatie in transparantiepraktijken, de invloed van organisatorische structuren zoals kennissilo's, en het ontbreken van sectorbrede richtlijnen. Elk van deze thema's vormt een spanningsveld waarin technologische mogelijkheden botsen met ethische of organisatorische grenzen.

De opbouw van dit hoofdstuk volgt deze spanningsvelden. In paragraaf 5.1 wordt GVAI geanalyseerd als dubbelzinnig instrument tussen creatieve verrijking en ethische problematiek. Paragraaf 5.2 onderzoekt transparantie niet alleen als procedurele vereiste, maar als relationele praktijk. In 5.3 staat het risico van kennissilo's centraal, inclusief een best practice. Paragraaf 5.4 behandelt de noodzaak van gedeelde richtlijnen als randvoorwaarde voor verantwoord gebruik. Het hoofdstuk biedt zo een samenhangende reflectie op de kernvraag van dit onderzoek: hoe ervaren en hanteren regionale redacties GVAI, en welke rol speelt transparantie daarin?

5.1 GVAI tussen innovatie en integriteit

GVAI opent nieuwe creatieve mogelijkheden voor journalistieke beeldproductie, maar deze kansen zijn alleen verantwoord te benutten mits ze worden omkaderd door duidelijke ethische randvoorwaarden. GVAI stelt redacties in staat om zelfstandig visuele content te genereren en daarmee verhalen krachtiger te verbeelden, zeker wanneer bestaand beeldmateriaal ontbreekt. Tegelijkertijd roept het gebruik ervan vragen op over representatie, betrouwbaarheid en auteursrecht.

In dit subhoofdstuk wordt GVAI geanalyseerd als dubbelzinnig instrument: het biedt creatieve autonomie, maar vereist scherpe normatieve keuzes. Aan de hand van drie deelonderwerpen - de narratieve kracht van GVAI (5.1.1), de spanningen met journalistieke normen (5.1.2) en de paradoxale aard van GVAI als zowel kans als risico (5.1.3) - wordt verkend hoe journalistieke waarden onder druk komen te staan door technologische innovatie, en wat dat vraagt van redacties die GVAI verantwoord willen inzetten.

5.1.1 GVAI als creatieve tool voor verhalende journalistiek

GVAI wordt door veel regionale redacties ervaren als een bruikbaar instrument om snel en autonoom visuele content te produceren. Het stelt redacteuren in staat om zelf beelden te genereren bij verhalen waarvoor geen bestaand fotomateriaal voorhanden is, bijvoorbeeld bij hypothetische situaties, reconstructies of historische gebeurtenissen. Juist voor kleinere redacties met beperkte middelen betekent dit een aanzienlijke verruiming van de visuele mogelijkheden.

Deze toepassingen sluiten aan bij wat Zelizer (2010) beschrijft als de narratieve functie van

journalistieke beeldvorming: beeld is niet alleen illustratie, maar helpt actief bij het construeren van betekenis en betrokkenheid. GVAI versterkt die narratieve kracht. Daarnaast speelt het zogenaamde Picture Superiority Effect (Alpuim & Ehrenberg, 2023) een rol: mensen onthouden beelden beter dan tekst. Door GVAI in te zetten voor thumbnails, explainers of visualisaties op sociale media kunnen redacties hun verhalen toegankelijker en aantrekkelijker maken, wat zowel het bereik als de impact van nieuws vergroot.

5.1.2 Spanningen met journalistieke normen

GVAI brengt naast creatieve voordelen ook aanzienlijke risico's met zich mee, met name op het vlak van representatie, geloofwaardigheid en juridische verantwoordelijkheid. Redacties worden geconfronteerd met ethische spanningen die raken aan kernwaarden als betrouwbaarheid en transparantie - spanningen die om duidelijke keuzes vragen in het dagelijkse gebruik van deze technologie.

GVAI-modellen zijn getraind op grote hoeveelheden online beeldmateriaal, waarin vooroordelen en culturele stereotypen zijn ingebed. Deze bias komt in de output van GVAI vaak onbedoeld aan de oppervlakte. Zoals Cevik et al., (2024) beschrijven, weerspiegelt GVAI niet alleen de wereld, maar ook de ongelijkheden in de data waarop het getraind is. Dit kwam pijnlijk naar voren bij RTV Oost, waar een vrouw op een gegenereerde illustratie een hoofddoek op had terwijl dit in werkelijkheid niet het geval was. De hoofddoek in de illustratie was gebaseerd op de etnische context van de prompt. Het incident onderstreept het risico dat GVAI op basis aannames visuele elementen toevoegt die onjuist of stigmatiserend kunnen zijn. Zulke gebeurtenissen zijn geen incidenten, maar een symptoom van een technologie die culturele veronderstellingen reproduceert zonder context of correctie.

Een tweede risico betreft de verhoogde geloofwaardigheid van visuele content, zeker wanneer die fotorealistisch is. Het zogeheten *truthiness-effect* zorgt ervoor dat beelden sneller als 'waar' worden geïnterpreteerd, zelfs als ze feitelijk onjuist of fictief zijn. GVAI-illustraties kunnen zo onbedoeld het onderscheid tussen feit en fictie vertroebelen. Dat vormt een extra uitdaging voor de journalistiek, die in haar essentie gebonden is aan waarheidsgetrouwe representatie. De kracht van GVAI als visueel middel versterkt dus niet alleen de boodschap, maar verhoogt ook het risico op misleiding - vooral als transparantie of context ontbreekt.

Tot slot zijn er zorgen over de juridische en organisatorische kaders waarbinnen GVAI wordt gebruikt. Zo benadrukken redacteuren het belang van menselijke eindcontrole - het principe van *human in the loop* - maar erkennen ze ook dat deze controle geen garantie biedt tegen subtiele vertekening of onbedoelde gevolgen. Zonder duidelijke richtlijnen voor gevoelige onderwerpen,

zoals sekse of etniciteit, blijft de beoordeling ad hoc en kwetsbaar. Daarnaast wijzen sommige geïnterviewden op mogelijke inbreuken op auteursrecht, doordat GVAI beelden kan genereren die stijlen of elementen bevatten van bestaande werken. In een journalistieke praktijk waar bronvermelding en authenticiteit centraal staan, vormt dat een extra ethisch spanningsveld.

Deze risico's onderstrepen dat GVAI geen neutrale technologie is, maar een krachtig gereedschap dat vraagt om waakzaamheid, redactionele controle en duidelijke ethische grenzen. Alleen wanneer redacties zich bewust zijn van deze spanningen en passende richtlijnen hanteren, kan GVAI op verantwoorde wijze worden geïntegreerd in de visuele journalistiek.

5.1.3 GVAI als dubbelzinnig gereedschap

GVAI maakt visuele journalistiek toegankelijker, sneller en aantrekkelijker. Dat is van groot belang in een medialandschap waar aandacht schaars is en visuele communicatie steeds centraler staat. Tegelijkertijd vraagt deze technologie om scherpe grenzen: wat mag wel en niet gegenereerd worden? Hoe voorkom je misleiding, stereotypering of onbedoelde geloofwaardigheid van fictieve beelden? De combinatie van het *picture superiority effect* en het *truthiness-effect* maakt duidelijk dat visuele content niet alleen versterkt wat verteld wordt, maar ook beïnvloedt wat het publiek gelooft. In een journalistieke context, waar betrouwbaarheid en transparantie sleutelbegrippen zijn, is die verantwoordelijkheid extra groot.

Om deze verantwoordelijkheid waar te maken, moeten redacties meer doen dan enkel vertrouwen op gezond verstand of menselijke eindcontrole. Een verantwoorde omgang met GVAI vereist concrete instrumenten: ethische checklists bij het genereren van beelden, training in het herkennen en voorkomen van bias, en duidelijke afspraken over het al dan niet genereren van personen bij gevoelige onderwerpen. In sommige gevallen - bijvoorbeeld bij verhalen over religie, etniciteit of geweld - kan een expliciet beeldverbod zelfs effectiever zijn dan een generiek waarschuwingslabel. Alleen door GVAI actief in te bedden in het redactionele denkproces, met ruimte voor reflectie én beperking, kan de technologie bijdragen aan betrouwbare, transparante en ethisch verantwoorde journalistiek.

5.2 Transparantie als relationele praktijk

Transparantie wordt door vrijwel alle respondenten beschouwd als een fundamentele pijler van verantwoord gebruik van GVAI. Toch blijkt uit dit onderzoek dat er geen consensus bestaat over wat die transparantie precies inhoudt - noch over wanneer en hoe deze moet worden toegepast. Sommige redacties vinden dat elk gebruik van GVAI moet worden aangegeven, terwijl anderen transparantie contextueel of impliciet invullen. In deze paragraaf wordt transparantie daarom niet

opgevat als een technische handeling (zoals het plaatsen van een label), maar als een relationele praktijk die samenhangt met reputatie, redactionele cultuur, technologische maturiteit en de relatie met het publiek.

5.2.1 Wanneer is transparantie nodig?

Een van de meest opvallende bevindingen uit dit onderzoek is dat er onder redacties geen eenduidigheid bestaat over wanneer transparantie vereist is. Sommige redacties hanteren het principe dat elk gebruik transparantie vereist, anderen vinden dit alleen nodig als GVAI wezenlijk bijdraagt aan het eindproduct. Een derde groep stelt transparantie pas verplicht bij volledig door GVAI-gegenereerde beelden. Deze drie uiteenlopende benaderingen - structureel, functioneel en minimaal - zijn uiteengezet in Tabel 4.

Tabel 4

Drie benaderingen van transparantie in de omgang met GVAI

Benadering	Kernidee	Wanneer transparantie vereist is
Structurele benadering	Transparantie is altijd verplicht, ongeacht context of inhoud.	Bij elk gebruik van GVAI, zonder uitzonderingen.
Functionele benadering	Transparantie is afhankelijk van de mate waarin AI een rol heeft gespeeld.	Alleen als AI een *essentiële* bijdrage levert aan de beeldproductie.
Minimale benadering	Transparantie is alleen vereist bij volledig door AI gegenereerde beelden (zonder menselijke tussenkomst).	Enkel bij 100% AI-productie, bijvoorbeeld zonder redactionele of menselijke input.

Hoewel deze benaderingen nuttig zijn om beleid en praktijk te structureren, blijven ze in de kern instrumenteel van aard. Transparantie draait echter niet alleen om *wanneer* en *hoe* je iets benoemt, maar ook om *waarom* je openheid nastreeft - en tegenover wie. In de volgende paragraaf

wordt transparantie daarom niet louter als procedurele handeling, maar als relationele verantwoordelijkheid benaderd, ingebed in reputatie, redactionele cultuur en publieksvertrouwen.

5.2.2 Transparantie als relationele verantwoordelijkheid

Om die discussie te overstijgen, is het nuttig om transparantie breder te beschouwen als wat Etienne (2021) een vorm van "sociale rationaliteit" noemt. Transparantie ontstaat niet alleen door expliciete labeling, maar wordt ingebed in een bredere relationele praktijk gebaseerd op reputatie, herkenbaarheid, en open communicatie met het publiek.

Deze benadering sluit goed aan bij hoe redacties zoals RTV Oost en RTV Utrecht omgaan met transparantie. Beide redacties hebben ervoor gekozen om beelden die met GVAI zijn gegenereerd herkenbaar en niet-fotorealistisch te maken, en investeren in het actief delen van informatie over hun GVAI-gebruik. Zo publiceert RTV Oost artikelen over de inzet van AI-stemmen, en staat men open voor vragen van publiek of collega's. Zoals de AI-projectuitvoerder stelt: "Als je er vragen over krijgt, moet je die gewoon eerlijk beantwoorden en vertellen waarom je dit doet en hoe je dit inzet."

Ook de digitaal innovator van RTV Rijnmond benadrukt dat het vertrouwen van het publiek niet enkel gebaseerd is op labeling, maar op een "menselijke dialoog" waarin het publiek wordt meegenomen in de beweegredenen en toepassingen van AI. Transparantie wordt hiermee geen eenmalige actie, maar een doorlopende relatie.

5.2.3 Technologische maturiteit als verklarende factor

"Wat verklaart het verschil in benadering tussen redacties?" Een belangrijke factor lijkt de mate van technologische maturiteit. Omroepen als RTV Oost en RTV Rijnmond hebben expliciet professionals aangesteld - zoals een AI-projectuitvoerder of digitaal innovator - die zich bezighouden met ethische, visuele en beleidsmatige aspecten van AI. Deze aanstelling maakt dat er structureel wordt nagedacht over wat transparantie betekent, en hoe deze in de praktijk vorm moet krijgen.

Daartegenover staan redacties waar GVAI bijna geen actieve rol speelt, zoals AT5 of Omroep Flevoland. In deze redacties is er minder beleid, minder ervaring en minder capaciteit om actief beleid te ontwikkelen. Hierdoor blijft transparantie daar een meer ad-hoc of normatief begrip: men weet dat het belangrijk is, maar heeft nog geen concrete kaders of visuele strategie ontwikkeld.

Zoals Thomson et al. (2024) constateren, beschikken veel redacties nog niet over een uniform beleid rond GVAI-transparantie. Dit onderzoek bevestigt die observatie en laat zien dat vooral redacties met een hoger niveau van technologische organisatie en bewustwording tot genuanceerde invullingen van transparantie komen.

5.2.4 Toekomstige vertrouwdheid en rol van mediageletterdheid

Meerdere respondenten verwachten dat het belang van expliciete labeling in de toekomst zal afnemen, naarmate GVAI-gebruik normaler wordt. De digitaal innovator van RTV Rijnmond verwoordt dit als volgt: “Als AI vaker wordt ingezet, raakt het publiek eraan gewend.” Etienne (2021) sluit zich hierbij aan door te stellen dat herhaling en normalisatie leiden tot meer vertrouwen, mits ondersteund door open communicatie en mediageletterdheid.

In die context is ook de rol van het publiek van belang. Vaccari en Chadwick (2020) benadrukken het belang van mediawijsheid bij het publiek om AI-gegenereerde beelden te kunnen herkennen en correct te interpreteren. Transparantie wordt dan minder eenrichtingsverkeer - “wij zeggen dat dit AI is” - en meer een gedeeld proces, waarin ook het publiek geletterd genoeg is om kritisch en bewust naar beelden te kijken.

Er bestaat geen eenduidig antwoord op de vraag wanneer en hoe transparantie bij GVAI moet plaatsvinden. Deze variatie is geen tekortkoming, maar een weerspiegeling van het feit dat transparantie in de praktijk altijd contextueel en relationeel is.

Dit onderzoek laat zien dat drie onderling samenhangende condities bepalend zijn voor duurzame transparantie in de visuele journalistiek. Allereerst is er reputatie: redacties die transparant zijn over hun werkwijze, bouwen structureel vertrouwen op bij het publiek. Daarnaast vraagt transparantie om een relationele praktijk van open communicatie, waarin niet alleen labeling telt, maar ook dialoog, uitleg en publieksparticipatie. Tot slot is technologische maturiteit een voorwaarde: redacties met gespecialiseerde expertise, coördinatie en beleid zijn beter in staat om transparantie consequent toe te passen.

In een toekomst waarin GVAI-gebruik steeds vanzelfsprekender wordt, zullen deze drie condities bepalen of redacties in staat zijn om vertrouwen te behouden en verantwoorde innovatie te waarborgen.

5.3 Kennissilo’s als risico voor verantwoord GVAI-gebruik

Zoals eerder uiteengezet in het theoretisch kader, vormen zogeheten kennissilo’s een belemmering voor verantwoord gebruik van GVAI binnen nieuwsorganisaties. Dodds et al., (2024) onderscheiden verschillende vormen van silo’s: verticale silo’s, waarin kennis zich concentreert bij leidinggevenden of technici; horizontale silo’s, waarbij uitwisseling tussen afdelingen zoals IT en redactie ontbreekt; interne silo’s tussen juridische, technische en redactionele domeinen; en externe silo’s, waarbij kennis over AI niet wordt gedeeld met partijen buiten de organisatie, zoals andere nieuwsmedia of toezichthouders. In veel redacties zijn deze silo’s niet slechts organisatorisch, maar ook cultureel

verankerd - met als gevolg dat AI-gebruik blijft hangen bij een kleine groep specialisten, terwijl andere redactieleden zich niet betrokken of onvoldoende geïnformeerd voelen.

Deze kennissilo's kwamen in de interviews met regionale journalisten duidelijk naar voren. Verslaggevers en vormgevers beschreven GVAI als iets "voor het management", of als een technologie waar zij geen inspraak in hadden. Eén respondent benadrukte dat hij simpelweg de instructies van zijn hoofdredacteur opvolgt en zich niet geroepen voelt om mee te denken over richtlijnen, terwijl een ander letterlijk zei: "Ik moet wel een beetje oppassen wat ik zeg, maar…". Zulke uitspraken laten zien dat er niet alleen een informatiekloof bestaat, maar ook een zekere cultuur van zwijgen, waarin vragen over AI-gebruik als gevoelig of ongepast worden ervaren. Deze cultuur ondermijnt niet alleen kennisdeling, maar ook journalistieke autonomie: redacteuren ervaren AI-gebruik als iets dat buiten hun invloedssfeer ligt, waardoor ethische afwegingen of kritische vragen nauwelijks ruimte krijgen. Hierdoor ontstaat het risico dat technologische beslissingen worden genomen zonder redactionele tegenspraak of reflectie.

5.3.1 Case RTV Oost: AI-geletterdheid als gedeelde verantwoordelijkheid

Tegenover deze gesloten structuren staat de aanpak van RTV Oost, die in dit onderzoek naar voren komt als een best practice. De omroep doorbreekt kennissilo's actief - zowel horizontaal als verticaal - en positioneert GVAI niet als een dossier van experts, maar als een gedeelde redactionele verantwoordelijkheid.

Horizontaal wordt kennisdeling gefaciliteerd via het AI-Lab, waarin medewerkers uit alle afdelingen deelnemen: van ICT en marketing tot redactie en mediatechniek. Iedere deelnemer fungeert als 'ambassadeur' binnen de eigen afdeling, en het lab komt tweewekelijks samen om ervaringen, experimenten en zorgen uit te wisselen. Deze opzet maakt het mogelijk om technische, ethische en redactionele inzichten met elkaar te verweven, wat aansluit bij de oproep van Dodds et al., (2025) om silo's niet afzonderlijk, maar systematisch op meerdere niveaus aan te pakken.

Verticaal wordt verbinding tot stand gebracht via de rol van de AI-projectuitvoerder én redactielid. Door zijn fysieke en inhoudelijke nabijheid tot de redactie fungeert hij als schakel tussen innovatiebeleid en de dagelijkse praktijk. In plaats van AI top-down op te leggen, treedt hij op als coach en klankbord. Deze menselijke factor blijkt cruciaal voor het creëren van vertrouwen en het verlagen van drempels om vragen te stellen of fouten te bespreken.

Deze aanpak roept de vraag op in hoeverre het model van RTV Oost ook toepasbaar is in andere contexten. De relatief kleinschalige organisatiestructuur van de omroep lijkt een faciliterende rol te spelen: afdelingen liggen dichter bij elkaar en de sociale drempel om mee te praten is laag. In een dergelijke omgeving is het eenvoudiger om een gezamenlijke leerstructuur op

te zetten waarin medewerkers zich verantwoordelijk voelen voor innovatie. Dit maakt het wellicht lastig om het model op te schalen naar grotere redacties op nationaal niveau.In grotere redacties is het doorgaans lastiger om informele structuren zoals ambassadeursrollen en interdisciplinaire labs te onderhouden. De afstand tussen afdelingen en het gebrek aan directe contactmomenten maken het complexer om vertrouwen en gedeelde verantwoordelijkheid organisch te laten ontstaan.

Tegelijkertijd moet worden stilgestaan bij de risico's van dit model. Hoewel intern AI-ambassadeurschap voordelen biedt, bestaat het gevaar dat kennis (opnieuw) afhankelijk wordt van enkele pioniers. 'Wat gebeurt er wanneer deze sleutelfiguren vertrekken?' En "Hoe voorkom je dat AI-geletterdheid stagneert zodra de urgentie afneemt of budgetten verschuiven?" Dit onderstreept dat de duurzame verankering van AI-beleid niet mag leunen op individueel enthousiasme, maar structureel ingebed moet zijn in opleiding, documentatie en organisatorische visie.

De aanpak van RTV Oost maakt duidelijk dat het actief doorbreken van kennissilo's niet alleen leidt tot verbeterde kennisdeling, maar ook de voorwaarden schept voor ethisch en transparant GVAI-beleid dat gedragen wordt door de hele redactie. Wanneer journalisten zich vrij voelen om vragen te stellen en kritisch mee te denken over AI-gebruik, ontstaat ruimte voor journalistieke autonomie, ethische reflectie en gedeelde verantwoordelijkheid. In de volgende paragraaf wordt verder verkend hoe die gedeelde verantwoordelijkheid structureel verankerd kan worden binnen redacties.

5.4 Richtlijnvorming als randvoorwaarde voor verantwoord GVAI-gebruik

De voorgaande subhoofdstukken tonen aan dat de integratie van GVAI in regionale nieuwsredacties gepaard gaat met uiteenlopende praktijken en normenkaders. Waar redacties als RTV Oost en RTV Utrecht voorlopers zijn in het formuleren van beleid, blijkt bij andere omroepen - zoals Omroep Flevoland en AT5 - sprake van een afwachtende of incidentele omgang met GVAI. Tegelijkertijd verschillen zelfs de meest vooruitstrevende redacties onderling in hun interpretatie van fundamentele uitgangspunten, zoals de noodzaak tot labeling van GVAI-beelden.

Deze variatie is begrijpelijk in een experimentele fase van technologische adoptie, maar vormt op termijn een risico voor het journalistieke veld. GVAI is geen tijdelijke trend, maar een technologie die zich onherroepelijk zal nestelen in de redactionele praktijk. In zo'n context is het van belang dat redacties anticiperen op de maatschappelijke, ethische en professionele implicaties van deze ontwikkeling. Verantwoord GVAI-gebruik vraagt dan ook om meer dan lokale initiatieven: het vereist de formulering van overkoepelende, sectorbrede richtlijnen. Dergelijke richtlijnen

kunnen voortbouwen op de beleidslijnen van voorlopers zoals RTV Oost en RTV Utrecht, die nu al elementen bevatten zoals:

- Expliciete transparantievermelding bij volledig GVAI-gebruik
- Het principe van *human in the loop* voor eindcontrole
- Het hanteren van juridisch conforme werkwijzen
- Het ontwikkelen van een eigen herkenbare huisstijl

Deze bestaande praktijken bieden een stevig uitgangspunt voor het gezamenlijke vormen van richtlijnen, die vervolgens kunnen worden aangescherpt en aangevuld met overkoepelende consensus op drie kerngebieden. Voor effectieve en verantwoorde toepassing van GVAI is het essentieel dat redacties bij richtlijnontwikkeling nadrukkelijk stilstaan bij de volgende thema's:

Ethische grenzen
GVAI roept onvermijdelijk vragen op over representatie, stereotypering en geloofwaardigheid. Richtlijnen moeten daarom eerst en vooral duidelijke grenzen stellen: welke content mag wel of niet worden gegenereerd? Welke onderwerpen vereisen extra zorgvuldigheid? Wanneer is gebruik journalistiek onwenselijk? Deze ethische kaders vormen het fundament van verantwoord gebruik en helpen redacties risico's te vermijden en willekeur te voorkomen.

Transparantie
Zodra ethische keuzes zijn gemaakt, is het essentieel om deze helder te communiceren naar het publiek. Richtlijnen moeten vastleggen wanneer en hoe GVAI-gebruik herkenbaar moet zijn. Dit omvat afspraken over labeling, metadata, visuele herkenbaarheid en publieksuitleg. Zonder transparantie ontstaat het risico op misleiding en verlies van vertrouwen in de visuele journalistiek.

Organisatorische inbedding
Een richtlijn is pas effectief als ze structureel is ingebed in de workflow: van briefing tot productie, overleg, eindcontrole en archivering. Dit vereist duidelijke rolverdelingen, regelmatige reflectiemomenten en gedeelde verantwoordelijkheid. Zonder organisatorische verankering blijven richtlijnen vrijblijvend en verliest GVAI-beleid zijn impact.

Een gezamenlijke benadering op deze vlakken biedt meerdere voordelen. Ten eerste bevordert het heldere publiekscommunicatie: als richtlijnen uniform zijn, weet het publiek beter wat het van regionale media mag verwachten. Ten tweede stimuleert het kennisdeling tussen redacties. Door succesvolle werkwijzen actief te delen en als basis te nemen, kunnen ook minder gevorderde redacties worden ondersteund. Zo wordt het leerproces versneld en de kwaliteit van AI-gebruik binnen de hele sector verhoogd.

Belangrijker nog is dat zo'n gezamenlijke richtlijnvorming bijdraagt aan het doorbreken van de zogeheten externe kennissilo's, zoals beschreven door Dodds et al., (2025). Waar redacties nu vaak autonoom opereren in hun omgang met GVAI, kan interredactionele samenwerking leiden tot het opbouwen van een gedeelde kenniscultuur. Dit betekent: samenwerken aan ethische kaders, het bundelen van expertise, en het gezamenlijk ontwikkelen van trainingsmateriaal, checklists en beslisbomen.

De casus RTV Oost laat zien dat gedeelde verantwoordelijkheid en horizontale kennisdeling binnen één redactie al veel effect sorteert. De volgende stap is om die praktijk op te schalen naar samenwerking tussen redacties - bijvoorbeeld onder de paraplu van de Regionale Publieke Omroep (RPO), of via platforms zoals de Nederlandse Vereniging van Journalisten (NVJ) en het Stimuleringsfonds voor de Journalistiek. Deze organisaties kunnen een coördinerende rol spelen bij het ontwikkelen van sectorbrede richtlijnen, het delen van best practices en het bewaken van ethische standaarden.

Gezamenlijke richtlijnvorming is geen luxe, maar een noodzakelijke investering in journalistieke geloofwaardigheid in het AI-tijdperk. Alleen door hun krachten te bundelen kunnen redacties zorgen voor een ethisch verantwoorde inzet van GVAI, die recht doet aan de kernwaarden van betrouwbaarheid, transparantie en maatschappelijke verantwoordelijkheid. Wie wacht met handelen, riskeert dat journalistieke normen worden ingehaald door technologische vanzelfsprekendheid. Juist nu er ruimte is voor reflectie, moeten regionale redacties het moment grijpen om gezamenlijk richting te geven aan een toekomst waarin GVAI blijvend onderdeel zal zijn van visuele journalistiek.

5.5 Reflectie

Hoewel dit onderzoek waardevolle inzichten biedt in hoe regionale redacties omgaan met GVAI, kent het ook enkele beperkingen. De steekproef bestond uit een selecte groep journalisten van voornamelijk publieke regionale omroepen, waardoor de resultaten niet zonder meer generaliseerbaar zijn naar commerciële media of nationale redacties. Daarnaast was er sprake van een zekere gevoeligheid tijdens interviews: respondenten spraken soms met terughoudendheid

over interne discussies of beleidskeuzes, wat duidt op een onderliggend spanningsveld binnen redacties over AI-gebruik. Deze dynamiek maakte het extra belangrijk om uitspraken zorgvuldig te contextualiseren.

Tegelijkertijd heeft dit onderzoek laten zien dat GVAI meer is dan een technische innovatie: het raakt aan fundamentele vragen over journalistieke ethiek en verantwoordelijkheid. In de praktijk blijkt GVAI te functioneren als een katalysator voor organisatorische reflectie. De technologie dwingt redacties na te denken over hun waarden, werkwijzen en verantwoordelijkheden richting het publiek. Het gebruik van GVAI maakt bestaande spanningen zichtbaar - tussen autonomie en controle, tussen innovatie en betrouwbaarheid, tussen snelheid en zorgvuldigheid.

Voor vervolgonderzoek is het waardevol om de blik te verbreden naar de publiekskant: hoe interpreteren en waarderen nieuwsgebruikers AI-beelden? Welke vormen van transparantie zijn voor hen begrijpelijk of geloofwaardig? Daarnaast is het van belang om de implementatie van GVAI-beleid over langere tijd te volgen. Richtlijnen zijn immers geen eindpunt, maar onderdeel van een leerproces dat meebeweegt met technologische en maatschappelijke ontwikkelingen.

Door in te zoomen op deze veranderlijke praktijk heeft dit onderzoek bijgedragen aan een scherper begrip van de voorwaarden voor verantwoord GVAI-gebruik. Het onderstreept dat verantwoorde innovatie niet vanzelf ontstaat, maar het resultaat is van voortdurende reflectie, gedeelde verantwoordelijkheid en duidelijke ethische kaders.

6. Conclusie

In dit afsluitende hoofdstuk worden de belangrijkste bevindingen van het onderzoek samengevat en in samenhang geplaatst. Eerst worden de resultaten per deelvraag besproken (6.1), gevolgd door drie overkoepelende inzichten (6.2). Daarna wordt gereflecteerd op de maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie (6.3), beperkingen van het onderzoek (6.4) en aanbevelingen voor praktijk en vervolgonderzoek (6.5). Tot slot wordt in paragraaf 6.6 antwoord gegeven op de centrale onderzoeksvraag.

6.1 Samenvatting van de bevindingen per deelvraag

Dit onderzoek had als doel om te achterhalen hoe regionale journalisten in Nederland GVAI ervaren en hanteren, met specifieke aandacht voor de rol van transparantie. De vier deelvragen leidden tot de volgende bevindingen:

Richtlijnen: Binnen de meeste regionale redacties ontbreekt expliciet beleid over GVAI-gebruik. Waar richtlijnen bestaan, zoals bij RTV Oost en RTV Utrecht, zijn deze vaak intern ontwikkeld en nog in ontwikkeling. In de meeste gevallen wordt GVAI ad hoc toegepast, op basis van intuïtie en informele afspraken, eerder dan volgens vaste protocollen.

Voordelen en risico's: Journalisten waarderen GVAI vooral vanwege de snelheid, autonomie en creatieve mogelijkheden, met name in situaties zonder bestaand beeldmateriaal. Tegelijkertijd zien zij risico's op bias, representatieproblemen, misleiding en juridische onduidelijkheid over auteursrecht. GVAI wordt omarmd wanneer het dienstbaar is aan visuele journalistiek zonder te suggereren dat beelden echt zijn. Daarbij wordt fotorealisme unaniem als problematisch beschouwd, omdat het het risico op verwarring vergroot en kan afdoen aan de geloofwaardigheid van journalistieke inhoud.

Transparantie: Er bestaat geen eenduidige praktijk rond transparantie. Sommige redacties hanteren expliciete labels of captions, anderen vertrouwen op een herkenbare AI-huisstijl of open communicatie. In sommige gevallen wordt visuele herkenbaarheid bewust ingezet als alternatief voor labeling, bijvoorbeeld door het ontwikkelen van een eigen huisstijl. Transparantie wordt overwegend belangrijk geacht, maar de invulling ervan verschilt: structureel (bij elk gebruik), functioneel (bij substantiële AI-inbreng) of stilzwijgend (bij herkenbare illustratieve stijl).

Kennissilo's: GVAI-kennis blijkt ongelijk verdeeld binnen redacties. In veel gevallen is er sprake van verticale, horizontale, interne én externe silo's. Deze belemmeren de ontwikkeling van gedeeld beleid, kritische reflectie en praktische uitwisseling. RTV Oost vormt een uitzondering, met een organisatiebrede AI-cultuur gebaseerd op ambassadeurschap, training en participatie.

6.2 Overkoepelende inzichten

Uit de analyse komen drie overkoepelende inzichten naar voren:

- **GVAI bevindt zich nog in een experimentele fase** binnen de regionale journalistiek, maar wint snel aan terrein. De technologie wordt door pioniers functioneel en creatief ingezet, terwijl anderen nog zoeken naar duidelijke kaders en houvast. Dit leidt tot een hybride praktijk waarin zowel kansen als risico's nog onvoldoende geformaliseerd zijn.
- **Beeld speelt een unieke en gevoelige rol in AI-discussies,** sterker dan tekst. Juist de visuele aard van GVAI maakt ethische afwegingen complexer en vergroot de kans op misleiding. Beelden worden sneller als geloofwaardig ervaren dan tekstuele beschrijvingen -

een fenomeen dat bekend staat als het *truthiness-effect*. GVAI-illustraties kunnen daardoor onbedoeld het onderscheid tussen feit en fictie vertroebelen, vooral wanneer fotorealisme wordt toegepast. Dit onderstreept de noodzaak van zorgvuldige redactionele afwegingen bij de inzet van AI-beelden.

- **Journalisten balanceren voortdurend tussen snelheid, visuele verbeelding en hun verantwoordingsplicht richting het publiek.** GVAI wordt gezien als een kansrijke aanvulling op het redactionele arsenaal, vooral wanneer conventionele beeldmiddelen tekortschieten. Tegelijkertijd onderkennen journalisten de noodzaak van controle, ethische grenzen en transparantie. GVAI is daarmee geen neutraal hulpmiddel, maar een normatieve keuze die vraagt om voortdurende afweging tussen journalistieke effectiviteit en maatschappelijke verantwoordelijkheid.

6.3 Maatschappelijke en wetenschappelijke relevantie

Dit onderzoek draagt bij aan het maatschappelijke debat over AI, media en desinformatie. In een tijd van deepfakes, informatie-overvloed en afnemend vertrouwen in media is het essentieel om inzicht te krijgen in hoe journalisten zelf omgaan met nieuwe technologieën. GVAI heeft het potentieel om zowel vertrouwen te herstellen (via transparantie en educatie) als te ondermijnen (via misleiding of bias). De casus van RTV Oost laat zien hoe transparantie en educatie concreet kunnen worden vormgegeven in de praktijk: via een herkenbare visuele stijl, open publiekscommunicatie en het AI-Lab waarin kennisdeling centraal staat.

Wetenschappelijk vult dit onderzoek een leemte door zich te richten op GVAI in de regionale journalistieke praktijk, en niet op juridisch beleid, technologische architectuur of publieksperceptie. Bovendien biedt het met zijn focus op beeld in plaats van tekst een nieuw perspectief binnen het AI-onderzoek in de journalistiek. Door de nadruk te leggen op praktijkervaringen van journalisten - eerder dan op abstracte normenkaders - draagt dit onderzoek bij aan een beter begrip van hoe technologie zich ontwikkelt binnen de alledaagse dynamiek van de redactionele werkvloer.

6.4 Beperkingen van het onderzoek

Dit onderzoek kent enkele beperkingen. De steekproef was beperkt in omvang (twaalf respondenten), met een oververtegenwoordiging van mannelijke journalisten en medewerkers van publieke omroepen. Dit kan van invloed zijn geweest op de uitkomsten: publieke omroepen opereren vaak binnen een sterkere ethische normering en zijn soms beter gepositioneerd voor innovatieprojecten dan commerciële redacties. Daarnaast is het mogelijk dat de deelnemers relatief

positief stonden tegenover GVAI-gebruik, waardoor de resultaten een optimistischer beeld geven dan gemiddeld. Een andere beperking betreft de tijdspanne van het onderzoek. GVAI is een technologie in snelle ontwikkeling; inzichten, beleidskaders en attitudes kunnen binnen enkele maanden verschuiven. De bevindingen moeten daarom worden begrepen als een momentopname binnen een snel veranderend veld, waarin zowel de journalistieke praktijk als het maatschappelijke debat zich voortdurend ontwikkelen.

6.5 Aanbevelingen

Voor redacties is het allereerst van belang om te investeren in AI-geletterdheid en training - niet enkel binnen technische teams, maar juist breed binnen de redactionele organisatie. GVAI raakt aan ethische, visuele en inhoudelijke aspecten van journalistiek werk en vereist daarom interdisciplinaire betrokkenheid. In dat licht is het waardevol om redacties aan te moedigen tot het vormen van interdisciplinaire leernetwerken, bijvoorbeeld in samenwerking met hogescholen, factcheckorganisaties of mediaplatforms. Zulke netwerken kunnen fungeren als plekken voor reflectie, kennisdeling en gezamenlijke normvorming.

Daarnaast is het zinvol om te investeren in een herkenbare visuele huisstijl voor AI-beelden. Een consistente stijl kan bijdragen aan transparantie, reputatie en publieksvertrouwen. Cruciaal is ook het vastleggen van duidelijke afspraken over labeling, auteurschap en eindverantwoordelijkheid: wie draagt de journalistieke verantwoordelijkheid voor AI-gegeneerde content, en hoe wordt dit zichtbaar gemaakt richting het publiek?

Beroepsorganisaties en beleidsmakers spelen een belangrijke rol in het faciliteren van sectorbrede richtlijnen. De huidige praktijk kenmerkt zich door versnippering, waarbij redacties autonoom opereren en transparantie-invullingen uiteenlopen. Een gecoördineerde aanpak kan bijdragen aan heldere publiekscommunicatie, ethische waarborgen en onderlinge uitwisseling. Het is daarom wenselijk dat beroepsverenigingen of stimuleringsfondsen ook kennisdelingsfora initiëren, waarin redacties good practices, valkuilen en ethische dilemma's kunnen bespreken. Ten slotte is het van belang om een open en lerende cultuur te stimuleren, waarin technologische twijfel, onzekerheid of ethische vragen bespreekbaar zijn zonder stigma. Dit vergt aandacht voor professionele ontwikkeling én interne redactionele communicatie.

Voor toekomstig onderzoek liggen er verschillende mogelijkheden. Er is behoefte aan vergelijkend onderzoek tussen regionale en landelijke nieuwsorganisaties, evenals tussen publieke en commerciële titels. Daarnaast kan een kwantitatieve benadering, bijvoorbeeld via surveys onder journalisten of beeldmakers, bijdragen aan generaliseerbaarheid van inzichten. Tot slot is het essentieel om het publieksperpectief op GVAI verder te onderzoeken. Vragen als: herkennen lezers

AI-beelden? Hoe beoordelen zij deze? En welke transparantiestrategieën versterken dan het vertrouwen? - verdienen een centrale plaats. Een mogelijke vervolgvraag luidt: *hoe verhouden transparantiepraktijken zich tot het vertrouwen van regionale mediaconsumenten?*

6.6 Antwoord op hoofdvraag

In deze masterscriptie stond de volgende onderzoeksvraag centraal: *Hoe ervaren en hanteren regionale journalistieke redacties in Nederland generatieve visuele AI (GVAI), en welke rol speelt transparantie daarin?* De bevindingen laten zien dat GVAI door veel regionale redacties wordt ervaren als een nuttige en innovatieve technologie, vooral in situaties waarin geen bestaand beeld beschikbaar is. GVAI vergroot de creatieve autonomie van redacteuren en verrijkt de verhalende kracht van visuele journalistiek. Tegelijkertijd roept het gebruik ervan ethische twijfels op - over representatie, geloofwaardigheid en de journalistieke grenzen van beeldvorming. Deze spanningen maken dat GVAI geen neutraal instrument is, maar een technologie die vraagt om zorgvuldige afwegingen tussen snelheid, verbeelding en verantwoordingsplicht.

Transparantie wordt in vrijwel alle redacties erkend als essentieel, maar krijgt in de praktijk een uiteenlopende invulling. Sommige redacties kiezen voor expliciete labeling, andere voor visuele herkenbaarheid of open publiekscommunicatie. Deze variatie weerspiegelt niet zozeer onverschilligheid, maar eerder een contextuele benadering van transparantie als relationele praktijk, afhankelijk van technologische maturiteit en redactionele cultuur.

Hoewel expliciete richtlijnen in de meeste redacties ontbreken, tonen voorlopers als RTV Oost en RTV Utrecht aan dat beleid wél mogelijk is. Hun praktijk laat zien dat gedeelde kaders kunnen bijdragen aan ethisch bewustzijn, transparantie en publieksvertrouwen. Deze lokale initiatieven vormen een belangrijke basis voor sectorbrede richtlijnvorming.

Tot slot blijkt uit dit onderzoek dat kennissilo's - organisatorische en culturele grenzen tussen afdelingen en functies - een structureel obstakel vormen voor verantwoord GVAI-gebruik. In redacties waar kennisdeling wél actief wordt gestimuleerd, zoals bij RTV Oost, ontstaat ruimte voor gezamenlijke reflectie, gedeelde verantwoordelijkheid en journalistieke autonomie.
AI-geletterdheid en gedeeld beleid zijn hierin cruciale hefbomen.

Kortom: GVAI is geen neutraal hulpmiddel, maar een normatief geladen technologie die alleen verantwoord kan worden ingezet wanneer redacties actief sturen op gedeelde afspraken, ethische kaders en relationele transparantie richting het publiek.

7. Bibliografie

Alpuim, M., & Ehrenberg, K. (2023). *Why images are so powerful - and what matters when choosing them: The impact of images and tips for journalists on how to make constructive decisions about picture selection and framing.* Part 5 of the article series *Psychology for Journalists.* https://www.bonn-institute.org/en/news/psychology-in-journalism-5

Beckett, C., & Yaseen, M. (2023). *Generating change: A global survey of what news organisations are doing with artificial intelligence*. JournalismAI, Polis – London School of Economics. https://www.journalismai.info/research/2023-generating-change

Braun, V., & Clarke, V. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology, 3*(2), 77–101. https://doi.org/10.1191/1478088706qp063oa

Candela, A. G. (2019). Exploring the function of member checking. *The Qualitative Report, 24*(3), 619–628. https://doi.org/10.46743/2160-3715/2019.3726

Carlson, M. (2019). News algorithms, photojournalism, and the assumption of mechanical objectivity in journalism. *Digital Journalism, 7*(8), 1117–1133. https://doi.org/10.1080/21670811.2019.1601577

Cevik, J., Lim, B., Seth, I., Sofiadellis, F., Ross, R. J., Cuomo, R., & Rozen, W. M. (2024). Assessment of the bias of artificial intelligence generated images and large language models on their depiction of a surgeon. *ANZ Journal of Surgery, 94*(3), 287–294. https://doi.org/10.1111/ans.18792

Chesney, R., & Citron, D. (2019). Deepfakes and the new disinformation war. *Foreign Affairs, 98*(1), 147–155. https://www.jstor.org/stable/10.2307/26798018

De Jong, J. C., Vandendaele, A., Van der Woude, M., & Arends, S. (2025). *AI in beeld: Mogelijkheden, risico's en richtlijnen van kunstmatige intelligentie voor de beeldende journalistiek*. Universiteit Leiden. https://www.universiteitleiden.nl/onderzoek/onderzoeksoutput/geesteswetenschappen/ai-in-beeld---publicatie-de-jong-vandendaele

Dodds, T., Vandendaele, A., Simon, F. M., Helberger, N., Roemmele, M., & Waisbord, S. (2024). *The impact of knowledge silos on responsible AI practices in journalism* [Preprint]. arXiv. https://doi.org/10.48550/arXiv.2410.01138

Dodds, T., Zamith, R., & Lewis, S. C. (2025). The AI turn in journalism: Disruption, adaptation, and democratic futures. *Journalism*. Advance online publication. https://doi.org/10.1177/14648849251343518

Etienne, H. (2021). The future of online trust (and why Deepfake is advancing it). *AI and Ethics, 1*(2), 553–562. https://doi.org/10.1007/s43681-021-00072-1

Graber, D. A. (1990). Seeing is remembering: How visuals contribute to learning from television news. *Journal of Communication, 40*(3), 134–155. https://doi.org/10.1111/j.1460-2466.1990.tb02275.x

Haberman, M., & Martin, J. (2017). Trump once said the 'Access Hollywood' tape was real. Now he's not sure. The New York Times. https://www.nytimes.com/2017/11/28/us/politics/trump-access-hollywood-tape.html

Hameleers, M., & Marquart, F. (2023). It's nothing but a deepfake! The effects of misinformation and deepfake labels delegitimizing an authentic political speech. *International Journal of Communication, 17*, 6291–6311. https://ijoc.org/index.php/ijoc/article/view/20777

Mediahuis. (2024). *AI guidelines*. Mediahuis. Van: https://diacomet.eu/data_base/mediahuis-ai-guidelines/#:~:text=The%20Mediahuis%20AI%20Guidelines%20focus,importance%20of%20transparency%20and%20privacy.

Meier, K. (2009). Transparency in journalism: Credibility and trustworthiness in the digital future. *Paper presented at The Future of Journalism Conference, Cardiff, United Kingdom*. https://www.academia.edu/84256271/TRANSPARENCY_IN_JOURNALISM_Credibility_and_trustworthiness_in_the_digital_future

Newman, E. J., & Schwarz, N. (2024). Misinformed by images: How images influence perceptions of truth and what can be done about it. *Current Opinion in Psychology, 56*, 101778. https://doi.org/10.1016/j.copsyc.2023.101778

Nichol, A., Dhariwal, P., Ramesh, A., Shyam, P., Mishkin, P., McGrew, B., Sutskever, I., & Chen, M. (2022). GLIDE: Towards Photorealistic Image Generation and Editing with Text-Guided Diffusion Models. *arXiv preprint arXiv:2112.10741.* https://arxiv.org/abs/2112.10741

Paik, S., Bonna, S., Novozhilova, E., Gao, G., Kim, J., Wijaya, D., & Betke, M. (2023). The affective nature of AI-generated news images: Impact on visual journalism. *In 2023 11th International Conference on Affective Computing and Intelligent Interaction* https://doi.org/10.1109/ACII59096.2023.10388166

Saharia, C., Chan, W., Saxena, S., Li, L., Whang, J., Denton, E., Seyed Ghasemipour, S. K., Karagol Ayan, B., Mahdavi, S. S., Gontijo Lopes, R., Salimans, T., Ho, J., Fleet, D. J., & Norouzi, M. (2022). Photorealistic text-to-image diffusion models with deep language understanding. *arXiv preprint arXiv:2205.11487.* https://arxiv.org/abs/2205.11487

Thomson, T. J., Thomas, R. J., & Matich, P. (2024). Generative visual AI in news organizations: Challenges, opportunities, perceptions, and policies. *Digital Journalism, 16*(1), 1–22. https://doi.org/10.1080/21670811.2024.2331769

Thomson, T. J., Thomas, R. J., Riedlinger, M., & Matich, P. (2025). *Generative AI & journalism: Content, journalistic perceptions, and audience experiences* (Technical report). RMIT University & Queensland University of Technology. https://doi.org/10.6084/m9.figshare.28068008

Vaccari, C., & Chadwick, A. (2020). Deepfakes and disinformation: Exploring the impact of synthetic political video on deception, uncertainty, and trust in news. *Social Media + Society, 6*(1). https://doi.org/10.1177/2056305120903408

Westerlund, M. (2019). The emergence of deepfake technology: A review. *Technology Innovation Management Review, 9*(11), 39–52. https://doi.org/10.22215/timreview/1282

Zelizer, B. (2010). *Journalism, memory, and the voice of the visual*. In *About to die: How news images move the public* (pp. 1–27). Oxford University Press.

8. Bijlage

Interviewgids: scriptieonderzoek GVAI bij regionale redacteurs

Introductie: voor aanvang van het interview

Dank u wel voor uw bereidheid om mee te werken aan dit onderzoek. In mijn scriptie onderzoek ik hoe redacties in de regionale journalistiek omgaan met AI-gegenereerde beelden, en hoe zij denken over thema's als transparantie, beleid en ethiek. Uw antwoorden worden vertrouwelijk en anoniem verwerkt. Met uw toestemming neem ik dit interview op voor transcriptie.

Thema 1: werkcontext en visuele productie

- Kunt u iets vertellen over uw rol en uw dagelijkse werkzaamheden?
- In hoeverre bent u betrokken bij keuzes over beeldgebruik, bijvoorbeeld voor nieuws, video of sociale media?
- Hoe verloopt de samenwerking tussen redacties, vormgevers, videoteams of socialemediateams als het gaat om beeldproductie?

Thema 2: bekendheid en ervaring met generatieve visuele AI

- Heeft u of uw redactie al geëxperimenteerd met AI-gegenereerde beelden (bijvoorbeeld via DALL·E, Midjourney, Canva Magic Media)?
- Komt u AI-beelden tegen in het werkveld of op sociale media? Wat valt u daarin op?
- Denkt u dat GVAI in de toekomst een rol kan spelen binnen de beeldproductie van uw redactie? Waarom wel of niet?

Thema 3: afwegingen en betrouwbaarheid

- Wat ziet u als mogelijke voordelen van GVAI binnen de journalistiek?
- En welke risico's of zorgen ziet u, bijvoorbeeld met betrekking tot desinformatie, geloofwaardigheid of visuele manipulatie?
- Hoe beoordeelt u of een beeld betrouwbaar is, met name op sociale media? Gebruikt u daarvoor specifieke hulpmiddelen of vertrouwt u op uw professionele oordeel?
- In hoeverre speelt snelheid of bereik een rol bij de afweging om visueel materiaal wel of niet te gebruiken?

Thema 4: transparantie en labeling

- Vindt u dat redacties transparant moeten zijn over het gebruik van AI-gegenereerde beelden? Waarom wel of niet?
- Hoe zou transparantie in de praktijk het beste vorm kunnen krijgen (bijvoorbeeld via een label, bijschrift of disclaimer)?
- Denkt u dat het publiek begrijpt wat AI-gegenereerde beelden zijn? Is aanvullende uitleg of duiding wenselijk?

Thema 5: ethische overwegingen

- Vindt u het ethisch verantwoord om AI-gegenereerde beelden te gebruiken in journalistieke producties? In welke situaties wel of niet?
- Zijn er specifieke onderwerpen of contexten waarin het gebruik van GVAI volgens u onwenselijk of zelfs principieel onjuist zou zijn?
  Wie draagt volgens u de verantwoordelijkheid voor de ethische afweging bij het gebruik van AI-beelden: de maker, de redactie, de eindredactie, of de organisatie als geheel?
- Hoe wordt binnen uw redactie omgegaan met ethische reflectie bij het gebruik van nieuwe technologieën zoals AI?

Thema 6: beleid en richtlijnen

- Zijn er binnen uw organisatie richtlijnen of afspraken over het gebruik van AI-gegenereerde beelden?
- Wat gebeurt er in de praktijk als iemand een AI-beeld wil gebruiken? Is daar een vast proces of overleg voor?
- Zou u behoefte hebben aan duidelijke richtlijnen of beleid? Wat zou daarin volgens u opgenomen moeten worden?
- Ziet u een rol voor gezamenlijke afspraken of kaders tussen regionale mediaorganisaties op dit gebied?

Afsluiting

- Is er nog iets dat u graag wilt toevoegen of dat in dit gesprek niet aan bod is gekomen?

Informed consent-formulier

Informed Consent-Formulier – Universiteit Leiden

Titel van het onderzoek:

Onderzoeker: Jack Iseger (Masteropleiding Journalistiek en Nieuwe Media, Universiteit Leiden)
E-mailadres: j.a.w.iseger@umail.leidenuniv.nl
Scriptiebegeleider: Dr. Astrid Vandendaele
E-mailadres: a.vandendaele@hum.leidenuniv.nl

Doel van het onderzoek

U wordt uitgenodigd om deel te nemen aan een interview in het kader van een masteronderzoek aan de Universiteit Leiden.

Het doel van dit onderzoek is om te onderzoeken hoe redacteuren van regionale journalistieke media in Nederland generatieve visuele AI (GVAI) ervaren en hanteren, en welke rol transparantie hierbij speelt. Daarbij wordt specifiek gekeken naar hoe redacteurs omgaan met AI-gegenereerde beelden in hun journalistieke praktijk, welke ethische afwegingen zij maken, hoe zij aankijken tegen transparantie over het gebruik van AI en welk beleid zij wenselijk achten op dit gebied.

Uw ervaringen en inzichten zijn van groot belang om een beter begrip te krijgen van hoe redacteurs generatieve visuele AI toepassen, ervaren en beoordelen binnen de regionale journalistiek, en welke behoeften er leven rondom het opstellen van toekomstig beleid voor het gebruik van deze technologie.

Wat houdt deelname in?

Als u besluit deel te nemen, zal u worden geïnterviewd. Het interview duurt ongeveer [30–60] minuten en kan plaatsvinden [fysiek / via video call / telefonisch], afhankelijk van uw voorkeur.

Met uw toestemming zal het interview worden opgenomen (audio en/of video) om de gegevens later te kunnen transcriberen en analyseren.

Vrijwillige deelname en recht op terugtrekking

Uw deelname is volledig vrijwillig. U kunt op elk moment beslissen om uw deelname stop te zetten, zonder opgaaf van reden. Ook kunt u achteraf aangeven dat u (delen van) uw bijdrage wenst te laten verwijderen uit het onderzoeksmateriaal.

Vertrouwelijkheid en verwerking van gegevens

Alle gegevens worden vertrouwelijk behandeld. Uw identiteit wordt in de uiteindelijke masterproef of bij publicatie geanonimiseerd, tenzij u expliciet toestemming geeft om bij naam genoemd te worden.

De geluidsopnames en transcripties worden veilig opgeslagen op een versleutelde locatie en enkel toegankelijk voor de onderzoeker en de scriptiebegeleider. Ze worden maximaal 5 jaar na afronding van het onderzoek bewaard en daarna vernietigd.

Gebruik van de data

De verzamelde gegevens worden uitsluitend gebruikt voor academisch onderzoek in het kader van de masterproef aan de Universiteit Leiden.
Indien er interesse is in latere publicatie (bv. in een wetenschappelijk tijdschrift of vakpublicatie), zal hiervoor opnieuw expliciet toestemming worden gevraagd.

Toestemming

Gelieve aan te kruisen wat van toepassing is:

☐ Ik geef toestemming om deel te nemen aan dit onderzoek.

☐ Ik geef toestemming voor het opnemen van het interview (audio en/of video).

☐ Ik geef toestemming voor het gebruik van geanonimiseerde citaten in de masterproef.

☐ Ik wens met naam geciteerd te worden.

☐ Ik wens anoniem te blijven.

Naam deelnemer: _____

Handtekening deelnemer: _____

Datum: _____

Naam onderzoeker: _____

Handtekening onderzoeker: _____

Datum: _____